

מאיר הדעה על הלכות צדקה

2	גודל שכר צדקה, ואם כופין עליה	רמז
2	מי חייב בה ומי ראוי לקבלה	רמח
4	כמה חייב ליתן וכיצד יתננה	רמט
6	כמה ראוי ליתן לכל אחד	רנ
7	למי נותנין הצדקה ואיזה קודם לחבירו	רנא
9	דין פדיון שבויים וכיצד פודין אותם	רנב
11	דין מי הוא הראוי ליטול צדקה	רנג
14	שלא לקבל צדקה מן העובדי כוכבים	רנד
15	להרחיק מקבלתה	רנה
15	קופה ותמחוי היאך נגבים ומתחלקים	רנו
17	סדר גביית הצדקה ושלא לאחרה	רנז
20	דין המתפים בצדקה	רנח
23	דין אם מותר לשנות צדקה, והנהגת הגבאי עם הצדקה, והממונה עליה	רנט

מאיר הדעה על הלכות צדקה

סימן רמז

(א) מצות עשה ליתן צדקה כפי השגת יד¹, וכמה פעמים נצטוינו בה במצות עשה. ויש לא תעשה במעלים עיניו ממנה, שנאמר לא תאמין את לבבך ולא תקפוין את ירך. "יוכל המעלים עיניו ממנה נקרא בליעל, וכאלו עובר אלילים. ומאד יש לזהר בה כי אפשר שיבא לידי שפיכות דמים, שימות העני המבקש אם לא יתן לו מיד כעובדא² דנחום איש גם זו:

(כ) ^(א) שיהרהר - סגולה שיצנל שלא יהרהר בד"ת בבית הכסא שיאמר תחלה התכבדו מכובדים וכו' [קדושים משרתי עליון תנו כבוד לאלהינו ועמדו במקומכם והזהרו עזרוני שמרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שזה דרכן של בני אדם] (פ"ת).
(ב) לעולם אין אדם מעני מן הצדקה ולא דבר רע ולא היוק מתגלגל על ידה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום:

(ג) ^(א) ככל המרחם על העניים הקב"ה מרחם עליו: הגה יותן האדם אל לבו שהוא מצקק כל שעה פרנסתו מהקב"ה וכמו שהוא מצקק שהקב"ה ישמע שועתו כך הוא ישמע שועת עניים גם יתן אל לבו כי הוא גלגל החוזר בעולם וסוף האדם שיבא הוא או בנו או בן בנו לידי מדה זו וכל המרחם על אחרים מרחמין עליו:

(ד) הצדקה דוחה את הגזירות הקשות וברעב תציל ממות כמו שאירע לצרפית: הגה 'והיא מעשרת ואסור לנסות הקב"ה כי אם דלצר זה שנאמר וצחוננו נא בזאת וגו' וי"א דוקא דנתינת מעשר מותר לנסות הקב"ה אבל לא בשאר דלקה³:

^(א) וברעב תציל ממות - וה"ה משאר מיני מיתה (ש"ך).
^(ב) לנסות - שודאי יבוא (ש"ך), היינו שמותר לנסות שיתעשר, ולא לסיבה אחרת כמו שיחיה בני (פ"ת).
^(ג) דוקא בנתינת מעשר - היינו מעשר תבואה ולא מעשר כספים כמו שמשמע מהרמ"א (פ"ת).

סימן רמח

(א) ^(א) האדם חייב צדקה אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו וימי שנותן פחות ממה שראוי ליתן בית דין היו כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדהו ליתן ויורדים לנכסיו מפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן:
^(א) אפילו עני המתפרנס - היינו אם יש לו יתרון מעל מה שהוא צריך, מזה אפשר לתת צדקה (ש"ך).

^(א) כופין אותו - י"א דהיינו לעשיר ולא לעני, וי"ח (ש"ך).
^(ב) בפניו - היינו דווקא בפניו, שאין יורדין לנכסיו עד שמודיעים לו (ש"ך), אמנם אם אי אפשר להודיע לו יורדים (פ"ת).
(ב) ^(א) אממשכנים על הצדקה אפילו בערב שבת:

(ג) ^(א) "יתומים" אין פוסקין עליהם צדקה אפי' לפדיון שבויים אפילו יש להם ממון הרבה אא"כ פוסקין עליהם לכבודם כדי שיצא להם שם: הגה ^(א) דוקא דלקה שאין לה קצבה או שיש לה קצבה על נכסי יתומים ויכולין להמתין עד שיגדלו, כגון שיש להם טבל ואינו כריכין

¹ עי' רמב"ם מתנות עניים פ"י ה"א, חייבין אנו להזהר במצות צדקה יותר מכל מצות עשה.

² תענית כא ע"א.

³ עי' ב"י בשם הסמ"ג צריך הנותן שלא יתפאר בצדקה שנותן ואם מתפאר לא דיו שאינו מקבל שכר על מה שנותן אלא שמענישין אותו, ועי' בד"מ בשם שו"ת הרשב"א ח"א סי' תקפ"א שהמקדיש דבר לצדקה ורוצה לכתוב שמו על דבר שהקדיש אין מוחין בידו ואדרבה ראוי לעשות כן וזו מדת חכמים ומנהג ותיקין.

⁴ היינו קטנים מ"ג עי' חר"מ סי' קח ס"א.

מאיר הדעה על הלכות צדקה

לאכול עכשיו. אבל אם כריכים לאכול עכשיו, מעשרין ותורמין להם. וה"ה בצדקה שיש לה קצבה, כגון שהיו להם קרובים עניים, והיה להם קצבה מצדיהם כל שנה ואין להם לאכול רק זו, או יחזרו על הפתחים ויהיה גנאי ליתומים האפטרופוס שלהם נותן מנכסיהם הקצבה לקוביהם:

(⁷) אין פוסקין עליהם צדקה - יתום שחלה ונפל למטה והיה לו אפטרופסין וכשראו הצער הגדול הקדישו לגבוה סך מה לצדקות אולי בזכות זה ירפאהו הש"י מחליו ואח"כ מת היתום אין היורשים יכולין לערער על האפטרופסים על המתנות שנתנו, דכדין עשו האפטרופסים וכל שהוציאו הצדקות ברשותם מחיי היתום ונתנו לעניים או לגזברים, כבר זכו בהם עניים. וגם אם לא הוציאו מן רשותם, אם אמרו אנו זוכים בעד העניים, או שהיו הם בעצמם הגזברים, זכו העניים על ידיהם. אבל אם לא אמרו כן בפירוש, אלא דעתם היה לתתם לגבאים אחרים, או שהם אמרו לשלחם לעניים ומת הילד, הרי אלו לא יתנו, ואם נתנוה לאחר מיתה אם הודיעום שהם נכסי היתום מוציאין מן העניים ואם נתנו סתם ישלמו האפטרופסים מבייתם (פ"ת).

(⁸) בפניו - היינו דוקא ביש להם ממון הרבה שהם עשירים מופלגים וי"א דאף ע"פ שאין להם ממון הרבה כיון שהם בכלל עשירים פוסקים לשום להם שם. אנמם הא דפוסקים עליהם לעשות להם שם היינו שמותר לעשות כן ואין הדיין מוציא ממון בזה שלא כדין וכשאינו כוונתו לעשות להם שם מוציא ממון שלא כדין ואיסורא קא עביד אף שהיתומים סומכין על דבריו לפי שהם סוברים שהם מחוייבים בכך. אבל אם האפטרופוס של יתומים עומד לפניו ואומר שאינו חפץ שיצא להם שם אין כופין אותו (ש"ך).

(⁹) כדי שיצא להם שם - היינו דווקא ביתומים שאין להם שם, ועכשיו ע"י שפוסקים להם צדקה משים להם שם, אבל ביתומים בעלי שם אין פוסקים בהם להחשיבתם יותר (ש"ך).

(¹⁰) ויהיה להם גנאי - היינו כאשר קבלו הקרובים העניים מאביהם של היתומים בחייו קצה אז כופין אותו, ולא רק פוסקים עליהם (ש"ך).

(¹¹) שם - דדוקא כדי לעשות להם שם הוא דפוסקים משום דע"י נתינה זו נעשה להם שם טוב, אבל כשנותנים לקרוביהם שלא יתבזו אין פוסקים עליהם בדבר שאין לו קצבה, כיון שלא נעשה להם טובה מיד בנתינה זו אלא שע"י כן מסלקים הפגם שיגיע להם אח"כ (ש"ך).

(ד) גבאי צדקה אין מקבלין מהנשים ומהעבדים ומהתינוקות אלא דבר מועט⁵ אבל לא דבר גדול שחזקתו גזול או גנוב משל אחרים, וכמה הוא דבר מועט הכל לפי עושר הבעלים ועניותם. והני מילי בסתמא אבל אם הבעל מוחה אפילו כל שהוא אסור לקבל מהם⁶:

(¹²) אסור לקבל מהם - אמנם קנס שקנסוה חייב בעלה לשלם בעבורה (ש"ך)⁷.

(¹³) שם - אמנם אם אמרה שהיא נותנת ברשות בעלה נאמנת (פ"ת), ואפילו אם בעלה קמצן, והיא נושאת ונותנת בבית הוה גזל, וכן אפילו אם היא בהריון ורוצה לתת צדקה להתפלל עבורה, ואפילו אם משפחה נוהגת כך (פ"ת).

(¹⁴) שם - דווקא לדבר מצוה כצדקה, אבל כשאינה דבר מצוה אפילו דבר מועט אסור (פ"ת).

(ה) אם האישה השכירה מלמד לבנה אם ידע הבעל ושתיק ודאי ניהא ליה במה שעשתה אבל אם מוחה לאלתר אין במעשיה כלום (י"ואפי' אם נשאלת ונותנת תוך הבית יוכל למחות זה):

(¹⁵) ודאי ניהא ליה - באשתו דאף ע"ג שלא השכירה בפניו כיון דידיע ושתיק מסתמא ניהא ליה במה שעשתה (ש"ך).

⁵ אבל אם הלכה לאסיפה בדעת בעלה אז מקבלים ממנה (חלקת יעקב י"ד קמ).

⁶ ועי' ערוה"ש סי"ב שאם האישה מפרנסת את בעלה יכולה לתת סכום גדול, אפילו אם הוא מוחה, שיש צד שלא זוכה במעשה ידיה, ולענין צדקה סומכים על זה.

⁷ וי"ח פ"ת אה"ע צא סק"א.

מאיר הדעה על הלכות צדקה

(ג') לאלתר - מיד ששמע אפי' אחר כמה ימים אחר שהשכירה, ואם שתק כששמע אפי' אחר כמה ימים נשתעבד למפרע גם במה שלמד עמו (ש"ך).

(ו) "בן שאוכל אצל אביו ועבד האוכל עם רבו נותן פרוסה לעני או לבנו של אוהבו ואינו הויש משום גזל שכך נהגו בעלי בתים:

(ז) "אדם שוע שנותן צדקה יותר מהראוי לו או שמיצר לעצמו ונותן לגבאי כדי שלא יתבייש אסור לתובעו ולגבות ממנו צדקה והגבאי שמכלימו ושואל ממנו עתיד הקב"ה ליפרע ממנו:

(ח) "הרוצה לזכות לעצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו וכל דבר שהוא לשם שמים יהיה מהטוב והיפה אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו האכיל רעב יאכיל מהטוב והמתוק שבשולחנו כיסה ערום יכסה מהיפה שבכסותו הקדיש דבר יקדיש מהיפה שבנכסיו וכן הוא אומר כל חלב לה":

סימן רמט

(א) שיעור נתינתה אם ידו משגת, יתן כפי צורך העניים. וואם אין ידו משגת כל כך, יתן עד חומש נכסיו מצוה מן המובחר, ואחד מעשרה מדה בינונית, פחות מכאן עין רעה. וחומש זה שאמרו שנה ראשונה מהקרן, מכאן ואילך חומש שהרויח בכל שנה: הגה ו"אל יבזז אדם יותר מחומש שלא יטוּך לזכיות, ודוקא כל ימי חייו אצל זקנת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שילכה. ו"ואין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה כגון נרות לזית הכנסת או שאר דבר מצוה רק שתנו לעניים:

(א) חומש זה שאמרו - וה"ה מעשר לבינוני (ש"ך).

(ב) שהרויח - ואם היה לו בעסק אחד ריוח ובעסק אחד הפסד, אם בשעה שהיה לו הפסד היה לו חשבון שהיה לו הפסד (?), ואם כן מה שהיה לו ריוח אח"כ הוא ענין אחר, ואינו ממלא הריוח את הפסד. אבל אם לא היה לו חשבון עד תום השנה, וחשב כל החשבונות הריוח וההפסד מכל השנה אז ימלא ההפסד מן הריוח, וי"ח שאם הריוח וההפסד היה בשנה אחת לעולם ינכה זה בזה, אבל בשתי שנים לא ינכה. וי"א הוצאה בכלל קרן (הפסד ?) יחשב וי"ח שאין מנכה ההוצאה⁸ בכל ענין (פ"ת).

(ג) שם - אב יכול לתת נדוניא במעות שכבר מועשרים, ואין הזוג חייבים במעשר על מעות אלה (פ"ת).⁹

(ד) שם - ירושה שירש מאביו צריך ליתן מעשר אף שאביו היה נזהר כל ימיו במעשרות מ"מ צריך הוא ליתן מחדש (פ"ת).

(ה) שם - מי שנהג מעשר כספים כל ימיו והיה לו פנקס מיוחד לזה כתוב בו כל הכנסות שלו כמה מעשר מגיע וכמו כן רשום חלוקת הצדקות ממעות מעשר ולפעמים הוא מקדים ליתן לעניים ואח"כ כשהרויח מנכה מן המעשר, ויש בזה מקום להקל. ואם אחר מותו נמצא החשבון שהמעשר חייב לו איזה סך אין ביד היורשים לנכות זה ממעשר שלהם, אכן אם הוא שעת הדחק להם יש להקל גם בזה, אבל עכ"פ צריך היורש להפריש המעשר ואח"כ יעכב לעצמו (פ"ת).

(ו) שם - אשה שמכנסת לבעלה מעות שיש לה בעצמה שירשתו וכה"ג, באופן שאין רשות אביה שולטת בה, אינו מחוייב לתת מעשר לעניים, מ"מ המחמיר תבא עליו ברכה. ואם מתה האשה וירש הבעל את כתובתה חייב לעשר, מיהו אי רק יורש כתובה דאורייתא אינו מחוייב לעשר, ואולי יש להחמיר במה שהיתה שוה להמכר בטובת הנאה¹⁰.

(ז) כל מה שירצה - וי"א לא יותר משלישי¹¹ (רע"א).

⁸ היינו כל דמי נסיעה, אבל מה שנוגע לעצמה מכירה כמו הוצאת קניית החומר כן מנכים

⁹ ע"י שם בענין הנדר שלא זכיתי להבין דבריו.

¹⁰ למה ?

¹¹ וי"א חצי (ערוה"ש אות א').

מאיר הדעה על הלכות צדקה

(ח) יתננו לעניים - מותר לפזר מעשרותיו לבניו הגדולים שאינו חייב לטפל בהם אפילו אם יש בידו יכולת לפרנס ממקום אחר (ש"ך).

(ט) שם - וכן לא לשלם מסים עם זה, וכן אין לפרנס בניו הקטנים עם זה, וכן מותר לקנות כיבוד בית הכנסת עם זה, אם חושב בזה בשעת הקניה, אבל אם בשעת הקניה לא חשב כך אסור. וכן מותר ליתן מן המעשר להיות בעל ברית או להכניס חתן לחופה או לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאלין לאחרים ללמוד בהם אם לא היה יכולת בידו לעשותם בדרך אחר ולא היה עושה המצוה לולא זה, וצריך לכתוב עליו שזהו מן המעשר למען ידעו בניו דבר זה ולא יחזיקוהו להם (ט"ז).

(י) שם - רמ"א מיירי שהנהיג ג"פ להפריש מעשר מריוח שלו ולתתו לעניים ושוב כל מה שיפריש הוי ממילא לעניים ולא כל כמיניה לקנות ממנו נר לבהכ"נ (פ"ת).

(יא) שם - א' שהתחייב ליתן לזוג כדי שילמד הבן, אם מיד בשעת נישואין היה דעתו לשלם ממצות מעשר, מותר. מ"מ מהיות טוב יחלק המעשר ויתן חציו לעניים דעלמא וחציו לבנו, אך אם בשעת חיובו לא היה דעתו לזה אין אדם פורע חובותיו ממעשר (פ"ת).

(יב) שם - מי שמת והניח ספרים שכתוב עליהם שהם ממצות מעשר ויש עניים המחוסרים לחם מוכרים אותם לפרנסת היתומים, וי"ח שזה כבר של רבים, ואין לו רשות למכרם, אמנם אם התנה עם הקונה שישאלם לאחרים, צ"ע (פ"ת).

(יג) לעולם לא ימנע אדם עצמו פחות משלישית השקל לשנה ואם נתן פחות מזה לא קיים מצות צדקה:

(יד) צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות בשמחה ובטוב לבב ומתאוונן עם העני בצער ומדבר לו דברי תנחומין ואם נתנה בפנים זועפות ורעות הפסיד זכותו:

(טו) אם שאל לו העני ואין לו מה יתן לו לא יגער בו ויגביה קולו עליו אלא יפייסנו בדברים ויראה לבו הטוב שרצונו ליתן לו אלא שאין ידו משגת: הגה ואסור להחזיק העני השואל ריקס אפילו אין נותן לו רק גרוגרת אחת שנאמר אל יסוב דך נכלס:

(טז) אם יכול לעשות לאחרים שיתנו שכרו גדול משכר הנותן:

(יז) שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו מעלה הגדולה שאין למעלה ממנה המחזיק ביד ישראל המך ונותן לו מתנה או הלואה או עושה שותפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק ידו שלא יצטרך לבריות ולא ישאל ועל זה נאמר והחזקת בו:

(יח) מתנה - עיקר הגרסא "המתנה" היינו שיתנו קודם שיעני שלא יצטרך לבריות (ט"ז).

(יט) או עושה שותפות - והוא יותר טוב ממלוה שאין בזה בושה (ש"ך).

(כ) פחות מזה הנותן צדקה לעני ולא ידע למי יתן ולא ידע העני ממי מקבל¹² וקרוב לזה הנותן לקופה של צדקה ולא יתן אדם לקופה של צדקה אלא אם כן יודע שהממונה עליה נאמן ויודע לנהוג בה כשורה:

(כא) פחות מזה שיוודע הנותן למי נותן ולא ידע העני ממי לוקח כגון גדולי החכמים שהיו הולכים בסתר ומשליכים המעות בפתחי העניים וכזה ראוי לעשות ומעלה טובה היא אם אין ממונים על הצדקה נוהגים כשורה:

(כב) פחות מזה שיוודע העני ממי נוסל ולא ידע הנותן למי נותן כגון החכמים שהיו צוררים המעות בסדיניהם ומשליכים אותם לאחוריהם ובאים העניים ונוטלין כדי שלא יהיה להם בושה:

(כג) פחות מזה שיתן לעני בידו קודם שישאל:

(כד) פחות מזה שיתן לו כראוי אחר שישאל:

(כה) פחות מזה שיתן לו פחות מהראוי בסבר פנים יפות:

¹² שהרי זו מצוה לשמה (טור).

מאיר הדעה על הלכות צדקה

(יג) פחות מזה שיתין לו בעצב: הגה ועל כל פנים לא יתפאר האדם בצדקה שנותן ואם מתפאר לא די שאינו מקבל שכר אלא אפילו מענישין אותו עליה, "יומ"מ מי שמקדיש דבר לצדקה מותר לו ליכתוב שמו עליו שיהא לו לזכרון וראוי לעשות כן:

(ט) בעצב - היינו שצר לו בנתינתו אבל לא הראה לו פנים זועפות, דאם כן לא נחשב בח' מעלות שהרי הפסיד זכותו (ש"ך).

(ט) וראוי לעשות כן - שכך לא ישנה את זה לדבר אחר (ט"ז)¹³, אמנם כמו בכל מצות מידת חסידות להעלים את זה (חת"ס), אמנם מה שגבאי צדקה עשה עם מעות הצבור אסור לפרסם שמו על טרחתו, ואפילו אחרי כמה שנים אפשר להוריד את זה (פ"ת). ואם תרם חפץ, ואח"כ רצה להוסיף שמו, יש ביד הציבור למחות בטענה שהסכמנו בנדיבת ליבך, ואם היתה רוצה לכתוב שמך, היינו תורמים יחד איתך (מהרש"א). (יד) טוב ליתן פרוטה לעני קודם כל תפלה שנאמר אני בצדק אחזה פניך:

(ט) לעני - וכ"ש אם נותן לקופה של צדקה (ש"ך).

(טו) גבאי צדקה שיש בידם מעות צדקה ישיאו בהם בתולות עניות שאין צדקה גדולה מזו:

(ט) עניות - אם א' תרם משהו לבית הכנסת ושם שמו עליו, מותר למכרו להשיא יתומה, כמו כל מצוה, אבל לא להשיא בת עני¹⁴ (ש"ך).

(טז) יש מי שאומר שמצות בית הכנסת עדיפא¹⁵ ממצות צדקה ומצות צדקה לנערים ללמוד תורה או לחולים עניים עדיף ממצות בית הכנסת¹⁶: הגה מה שנוהגין לפסוק צדקה עבדך מחיס נשעת הזכרת נשמות מנהג ותיקין הוא ומהני לנשמותיהם:

סימן רנ

(א) לכמה נותנין לעני די מחסורו אשר יחסר לו כיצד אם היה רעב יאכילוהו היה צריך לכסות יכסוהו אין לו כלי בית קונה לו כלי בית ואפי' אם היה דרכו לרכוב על סוס ועבד לרוץ לפניו כשהיה עשיר והעני קונה לו סוס ועבד וכן לכל אחד ואחד לפי מה שצריך הראוי לתת לו פת נותנים לו פת עיסה נותנים לו עיסה מטה נותנים לו מטה הראוי ליתן לו פת חמה חמה צונן צונן להאכילו לתוך פיו מאכילין אין לו אשה ובא לישא משיאין לו ושוכרים לו בית ומציעים לו מטה וכלי תשמישו ואחר כך משיאין לו אשה: הגה ונראה דכל זה בגבאי צדקה או רבים ביחד אבל אין היחיד מחוייב ליתן לעני די מחסורו אלא מודיע לערו לרבים ואם אין רבים אלכו יתן לו היחיד אם ידו משגת וכמו שנתבאר סימן רמ"ט:

(א) אין היחיד מחוייב - אבל כדי סעודה חייב, ובמחזיר על הפתחים גם זה פטור, וגבאי צדקה צריך ליתן למחזיר על הפתחים כדי סעודה (ט"ז), אמנם כשאין רבים אצלו או שאין יד הרבים משגת לסייע לו היחיד כן חייב (ש"ך).

(ב) אשה¹⁷ שבאה לינשא לא יפחתו לה מנ' זוז ואם יש בכיס מפרנסים אותה לפי כבודה (ועיין לקמן סי' רנ"ז אם הגבאים לריכס ללוות):

(א) מנ' זוז - היינו הגבאים חייבים ללוות (ש"ך).

(א) שם - היינו בזמנם אבל בזמן הזה כפי הראוי (ש"ך).

(ג) עני המחזיר על הפתחים אין נותנין לו מהקופה מתנה מרובה אלא מתנה מועטת:

(ד) מהקופה - וה"ה מכל יחדי ויחיד א"צ לתת לו מתנה מרובה (ש"ך).

(ד) אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מכבר בפונדיון (הרמב"ם פירש שמשקל הפונדיון הוא ח' גרעיני שעורה) מד' סאין בסלע¹⁷ ואם לן נותנין לו מצע לישן עליו

¹³ עי' לקמן רנט סעיף ג'.

¹⁴ אבל גבאי צדקה מסתמא יכול לעשות

¹⁵ היינו בנין בית הכנסת וצרכיו, ולא קישוט (ערוה"ש סקי"ט)

¹⁶ ועי' בית ישראל פ"ג אות ח' שמקוה קודמת לבית הכנסת.

¹⁷ פי' יתומה (כתובות שם).

מאיר הדעה על הלכות צדקה

וכסת ליתן מראשותיו ושמן וקטנית ואם שבת נותנים לו מזון ג' סעודות ושמן וקטנית ודג וירק ואם מכירין אותו נותנין לו לפי כבודו:

(ה) ¹⁷עניי העיר מרובים והעשירים אומרים יחזרו על הפתחים והבינונים אומרים שלא יחזרו על הפתחים אלא תהיה פרנסתן מוטלת על הצבור לפי ממון הדין עם הבינונים: הגה כי עיקר חיוב הצדקה לפי הממון ויש מקומות נוהגין ליתן לפי הנדבה ויש לפי המס והנותן לפי צרכתו ראו יותר לצרכה:

סימן רנא

(א) ¹⁷מי שהוא עבריין במזיד על אחת מכל מצות האמורות בתורה ולא עשה תשובה אינו חייב להחיותו ולא להלוותו¹⁸ (ומפרנסים עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום):

(א) עבריין - היינו הרגיל לעבור, אבל אם עבר לתאבון בפעם אחת לא יצא מכלל אחוה (ש"ך)¹⁹.

(ב) עם עניי ישראל - ל"ד עם עניי ישראל אלא ה"ה לבדם (ש"ך).

(ב) מי שהוא עבריין להכעים²⁰ אפילו למצוה אחת כגון שאוכל נבילה היבא דשכח בשר כשרה, אסור לפדותו אם נשבה (אבל עבריין לתיאבון אין איסור בדבר אם רוצים לפדותו אבל אין מחויבים בכך):

(ג) למצות אחת - אפילו פעם אחת (ט"ז²¹).

(ד) אסור לפדותו - אם רואין ממנו שמתחרט והולך לעשות תשובה שאז אין איסור להצילו מ"מ אין חיוב עד שיהיה ידוע לנו שעשה תשובה וקיבל דינו²² (ט"ז).

(ה) שם - ה"ה לזונות ולפרנסו, אבל מי עושה בקביעות לא להכעיס ולא לתאבון הוה אוסר לפודות ומותר לזונו ולפרנסו ??? (ש"ך).

(ג) הנותן לבניו ובנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם כדי ללמד את הבנים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה וכן הנותן מתנות לאביו והם צריכים להם הרי זה בכלל צדקה ולא עוד אלא צריך להקדימו לאחרים, ואפילו אינו בנו ולא אביו אלא קרובו צריך להקדימו לכל אדם ואחיו מאביו קודם לאחיו מאמו ועניי ביתו קודמין לעניי עירו ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת²³: הגה והקצועים צעיר קטנים עניי העיר והם קודמין לעניים אחרים הצאים לשם ממקומות אחרים ויושבי ארץ ישראל קודמין

¹⁸ ו"ח (גר"א), וכן נפסק באהבת חסד &.

¹⁹ ע"י לעיל הערה. **Error! Bookmark not defined.**

²⁰ ע"י רמב"ם ממרים פרק ג ה"א-ג ז"ל: מי שאינו מודה בתורה שבעל פה אינו זקן ממרא האמור בתורה אלא הרי זה בכלל האפיקורוסין ומיתתו בכל אדם. מאחר שנתפרסם שהוא כופר בתורה שבעל פה מורדין אותו ולא מעלין והרי הוא כשאר כל האפיקורוסין והאומריין אין תורה מן השמים והמוסריין והמומריין שכל אלו אינם בכלל ישראל ואין צריך לא לעדים ולא התראה ולא דיינים אלא כל ההורג אחד מהן עשה מצוה גדולה והסיר המכשול. במה דברים אמורים באיש שכפר בתורה שבעל פה במחשבתו ובדברים שנראו לו והלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות לבו וכופר בתורה שבעל פה תחילה כצדוק ובייתוס וכן כל התועים אחריו אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריז לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאנוס ואע"פ ששמע אח"כ שהוא יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס שהרי גדלוהו על טעותם כך אלו שאמרנו האוחזים בדרכי אבותם הקראים שטעו לפיכך ראוי להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה ואל ימהר להרגו.

וע"י מדרכי מו"ק תתפה שמי שעושה לפעמים עבירה לתאבון קורעים עליו, וע"י ב"י שמ סעיף ה שאם עושה בקביעות חשיב פורש מדרכי ציבור.

²¹ וכן הוא בש"ך סי' ב' סקט"ז.

²² ??

²³ ע"י אהבת חסד פ"ו אות יא שזה אפילו אם אלו הקודמים לא לפניך, ועני לפניך בא

לבקש.

מאיר הדעה על הלכות צדקה

ליושבי חוצה לארץ: הגה פרנסה עלמנו קודמת לכל אדם ואינו חייב לתת צדקה עד שיהיה לו פרנסתו ⁷¹ואח"כ יקדים פרנסת אביו ואמו אם הם עניים והם קודמים לפרנסת בניו והם קודמים לאחיו והם קודמין לשאר קרובים והקרובים קודמים לשכניו ושכניו לאנשי עירו ואנשי עירו לעיר אחרת והוא הדין אם היו שבוים וכריך לפדותן:

(^נ) שאינו חייב - היינו מעל גיל שש (ש"ך).

(^ז) לאביו - מי שיש בידו לפרנס את אביו, ועושה כך במעות צדקה יבא עליו קללה (ש"ך).

(^ח) שם - והוא קודם לתלמיד חכם שאינו רב²⁴, וה"ה לכל שאר קרוביו (רע"א).

(^ט) קודמין לעניי עיר אחרת - אפילו בארץ ישראל ענייך עירך קודמים לעניי עיר אחרת בארץ ישראל (ש"ך).

(^י) שם - אפילו אם עניי עיר אחרת הוא ת"ח ועניי עירו ע"מ, עניי עירו קודמים (פ"ת).

(^{יא}) שם - קרובי אשתו נחשבים כעניי עירך אפילו אינם דרים באותו עיר (פ"ת).

(^{יב}) ליושבי חו"ל - שאינם עניי עירך (ט"ז).

(^{יג}) עניי ארץ ישראל - ועניי ירושלים קודמים לעיירות אחרות, אבל זה רק אם כולם באותו עניות, אבל אם לבני ירושלים יש לחם, ולעיירות אחרות אין לחם, העיירות אחרות קודמים (פ"ת).

(^{יד}) לאחיו - ואחיו מהאב קודם לאחיו מהאם (ט"ז וש"ך).

(^{טו}) ⁷²כופין האב לזון בנו עני ואפילו הוא גדול כופין אותו יותר משאר עשירים שבעיר (וכן שאר קרובים וע"ל סי' רנ"ז סעיף י')

(^{טז}) ⁷³מי שנתן ממון לגבאים לצדקה אין לו ולא ליורשיו שום כח בהם והקהל יעשו הטוב בעיני אלהים ואדם: הגה ⁷⁴אצל קודם שצאו ליד גבאי אם נדר צדקה סתם נותנין לקרוביו העניים לאומדן דעתו לכוונתו לקרוביו ודוקא אם היו לו קרובים עניים נשעת הנדר אצל אם היו עשירים אזו והענו אין נותנין להם וכל זה נפוסק צדקה לצד אצל אם פוסק צדקה עם בני העיר על דעת בני העיר נדר והם יעשו מה שירצו:

(^{טז}) מי שנתן ממון - מי שנתן כסף שיהיה הקרן קיימת והרווח לצדקה מסוים, ואין מספקת אי אפשר לשנות (רע"א).

(^{טז}) אם נדר צדקה - בשעת מותו אומדין דעתו ליתנו לקרוביו, וכ"ש בחייו, ואם פוסק צדקה עם בני העיר אינו יכול לתנו לקרוביו (ש"ך)

(^{יז}) נותנין לקרוביו - היינו יכול לתנו לקרוביו עניים (ט"ז).

(^{יח}) דאומדין דעתו - כל דיני נדרים והקדשות סומכים על האומדנא (ש"ך).

(^{יט}) שם - מי שתרם כסף לצדקה באופן שיהיה קרן קיימת והרווח לצדקה, אם לא הגיע ליד הגבאי, וא' מקרוביו או בניו העניים²⁵, יכול להעביר את הרווח אליהם ולא הקרן, אבל אם הגיע ליד הגבאי אין לקרוביו זכות יותר משאר עניים, ואפילו אם הוא עצמו העני והגיע ליד הגבאי אין לו זכות יותר משאר עניים (פ"ת).

(^{יז}) ⁷⁵יהיו עניים בני ביתך:

(^כ) בני ביתך - היינו שישתמש בהם במקום עבדים²⁶ (ט"ז ש"ך).

(^ז) ⁷⁶חייב להקדים להאכיל הרעב מלכסות הערום:

(^ח) ⁷⁷איש ואשה שבאו לשאול מזון מקדימין אשה לאיש וכן אם באו לשאול כסות וכן אם באו יתום ויתומה לינשא מקדימין להשיא היתומה:

(^{כא}) מקדימין אשה - מאחר שזה בושה יותר בשבילה מאשר בשבילו, ולכן יש להקדימה כדי שלא תצטרך לחזור, או שמא לא תלך לפתח הבאה (ש"ך).

(^ט) ⁷⁸היו לפניו עניים הרבה ואין בכיס לפרנס או לכסות או לפדות את כולם מקדימין הבהן והלוי והלוי לישראל והישראל לחלל והחלל לשתוקי והשתוקי לאסופי²⁷

²⁴ ע' לקמן סעיף ט' שרבו קודם ועיי"ש בש"ך.

²⁵ והתורם מת.

²⁶ אבל אסור לשלם ממעות צדקה.

מאיר הדעה על הלכות צדקה

והאסופי לממזר והממזר לנתין והנתין לגר והגר לעבד משוחרר במה דברים אמורים בזמן שהם שוים בחכמה אבל אם היה ממזר ת"ח וכ"ג עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם (ואפילו חכם לכסות ועם הארץ להחיות ואסת חזר כחצר) וכל הגדול בחכמה קודם לחבירו ואם היה אחד בהם רבו או אביו אע"פ שיש שם גדול מהם בחכמה רבו או אביו שהוא תלמיד חכם קודם לזה שהוא גדול ממנו²⁸:

(כב) כ"ג עם הארץ - ל"ד עם הארץ אלא שאינו שוה בחכמה לישראל (ש"ך).

(כג) חכם לכסות - ואין דין חכם בזה"ז אלא כל שהוא פיקוח נפש קודם (ש"ך).

(כד) רבו או אביו - ברבו מובהק, ואביו ת"ח שלא גדול כרבו אביו קודם, וברבו שאינו מובהק אפילו אביו ע"ה עביו קודם (ש"ך).

(י) ²⁷מי שבא ואמר האכילוני אין בודקין אחריו אם הוא רמאי אלא מאכילין אותו מיד היה ערום ובא ואמר כסוני בודקין אחריו אם הוא רמאי²⁹ ואם מכירין אותו מכסין אותו מיד:

(יא) ²⁷רבי שהיה מצטער שנתן פתו לעם הארץ משום דהווי שני בצורת ומה שהיה אוכל עם הארץ יחסר לתלמיד חכם הא לאו הכי חייב להחיותו אם בא לפנינו מת ברעב חייב להחיותו אע"פ שהוא ספק אם יחסר לתלמיד חכם אחר כך:

(יב) ²⁷שני עניים שהיביים ליתן צדקה יכול כל א' מהם ליתן צדקה שלו לחבירו הגה ודוקא לזקן אבל אם חייבים כל אחד קנס לזקן שצרכו על איזה דבר אינס יכולים לתת אחד לחבירו לאס כן אין כאן קנס:

(יג) ²⁷צבור שצריכין לשכור רב ושליח צבור ואין ספוק בידם ליתן לשניהם אם הוא רב מובהק ובקי בהוראות ובדינים הוא קודם ואם לאו שליח צבור קודם³⁰: הגה ו'אין לפרכס הרב שצעיר מכיס של זקן דגנאי הוא לו וגם לזני העיר אללא יעשו לו ספוק ממקום אחר (גם זה סס) אבל כל יחיד יוכל לשלוח לו מזדקה שלו וזהו דרך כבוד³¹:

(יד) ²⁷יכולים לשנות אפי' מתלמוד תורה לצורך שלשים פשימים להגמון בכל שנה לפי שהוא הצלת נפשות שאם לא יתפשו עמו יש כמה עניים שאין להם ליתן ויכום ויפשיטום ערומים:

סימן רנב

(א) ²⁷פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן ואין מצוה גדולה כפדיון שבויים³² הילכך לכל דבר מצוה שגבו מעות בשבילו יכולים לשנותן לפדיון שבויים ו'אפי' אם גבו לצורך הבנין בית הכנסת ו'אפי' אם קנו העצים והאבנים והקצום לצורך הבנין

²⁷ עי' אה"ע (ד לא) אסופי שנאסף מהשוק הוי ספק ממזר כגון שאין הוכחה שלא הושלך לשם מיתה אבל אם יש הוכחה שלא הושלך לשם מיתה בין שיש הוכחה בגופו כגון שהוא מהול או שאיבריו מתוקנים ומיושרים כמו שעושיין לנערים או שהוא משוח בשמן או ששמו לו כחול בעינו או תלו לו קמיע בין שיש הוכחה במקום כגון שנמצא במקום שרבים מצוים שם או שתלוי במקום באילן שאין החיה מגעת שם והיה סמוך לעיר או שנמצא בבית הכנסת הסמוך או בצידי רשות הרבים אין בו משום אסופי כיון שחוששיין עליו לשומרו ולא הושלך שם אלא משום רעבון.

²⁸ עי' רע"א לעיל סעיף ג.

²⁹ אמנם אם הוא מצטער מפני הקור מכסים אותו מיד דרך אמונה פ"ז סקל"ח.

³⁰ שמוציא הרבים ידי חובתם (טור), ולכן בזה"ז שאין השליח ציבור מוציא הציבור ידי חובתם תמיד הרב קודם (ערוה"ש או"ח נג סק"ה).

³¹ עי' מ"ב נג סקע"א של כקהל שאין ממנים עליהם חכם גדול בתורה שינהיגם בדרך ישרה עובר על מה שכתוב בתורה ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה.

³² עי' שבט הלוי ח"ד סי' קכד אות ג' וכן ח"ה סי' קלה אות א שזה דווקא בסכנת נפשות, וכן רדב"ז תצ"ח ??? וכן סכנות רוחניות. @@

מאיר הדעה על הלכות צדקה

שאסור למכרם בשביל מצוה אחרת מותר למכרם לצורך פדיון שבויים³³ אבל אם בנאוהו כבר לא ימכרו אותו (ומ"מ הגודל סלע לצדקה אין פדיון שבויים בכלל ואין לפדות כסלע זו רק מדעת בני העיר כלקמן סי' רנו סעיף ז):

(ק) אם גבו לצורך - מותר לשנותו אפילו למצוה אחרת שאינו פדיון שבויים ורק הביאו פדיון שבויים עבור הסיפא שאם כבר בנו לא מוכרים אותו (ט"ז), רק מותר לשנות למשהו שהוא מצוה יותר גדולה³⁴ (ש"ך).

(כ) בית הכנסת - וכ"ש בית המדרש משום שאין מוכרים בית דירה של אדם, אמנם ס"ת כן מוכרים עבור זה (ט"ז), וי"א שכן מוכרים בית הכנסת וכו' עבור פדיון שבויים כשאי אפשר בענין אחר, וכל זה כאשר מוכרים את הבית הכנסת לצורך חול, אבל אם נשאר בקדושתה מותר למכרה (ש"ך)³⁵.

(ג) הנודר - היינו שסתם לשון צדקה לא כולל פדיון שבויים (ש"ך).

(ד) המעלים עיניו מפדיון שבויים עובר על לא תאמין את לבבך ועל לא תקפוץ את ירך ועל לא תעמוד על דם רעך ועל לא ירדנו בפרך לעיניך ובטל מצות פתוח תפתח את ירך לו ומצות וחי אחיך עמך ואהבת לרעך כמוך והצל לקוחים למות והרבה דברים כאלו:

(ה) הכל רגע שמאחר לפדות השבויים היכא דאפשר להקדים הוי כאילו שופך דמים:

(ו) אין פודין השבויים יותר מכדי דמיהם מפני תיקון העולם שלא יהיו האויבים מוסרים עצמם עליהם לשובותם³⁶ אבל אדם יכול לפדות את עצמו בכל מה שירצה וכן לת"ח או אפי' אינו ת"ח אלא שהוא תלמיד חריף ואפשר שיהיה אדם גדול פודים אותו בדמים מרובים (ואס חטתו כחכר למי או לא עיין בטור אבן העזר סי' ע"ח³⁶):

(ז) אין פודין - אפילו קרוביו, וי"א שרשאי לפדות אפילו לא קרוביו אבל אין חיוב אפילו לקרוביו (ש"ך).

(ח) שם - במקום סכנת נפשות יש מח' אם פודים ביותר מכדי דמיהם, ולמעשה יש להחמיר ולא לפדותו אם לא במקום חילול ה', וי"א נוהגים לפדות (פ"ת).

(ט) מכדי דמיהם - כמה שמוכרים עבד כזה בשוק, או כמה שפודים גוים כזה משבוי (פ"ת).

(י) שלא יהיו האויבים - כשבאים לשובות אחרים (ש"ך).

(יא) אין מבריחין השבויים מפני תיקון העולם שלא יהיו האויבים מכבידים עולם עליהם ומרבים בשמירתם:

(יב) אין מבריחין - אבל מותר לשבוי לברוח ואין צריך לחשוש לחארים (פ"ת).

(יג) מי שמכר עצמו לעובד כוכבים או שלוח מהם ושבו אותו בהלואתו פעם ראשונה ושניה פודים אותו ושלישית אין פודים אותו אבל פודים את הבנים לאחר מיתת אביהם ואם בקשו להרגו פודין אותו מיד אפילו אחר כמה פעמים (ושבוי שהמיר אפי' למצוה אחת כגון אוכל נבילות להכעיס אסור לפדותו (טור וע"ל ריש סי' רנ"א):

³³ צ"ע אם התורם עבור דבר מסוים יכול להקפיד שלא יהיה לדבר אחר, שאז זה לא על דעת הגבאים אלא כשליח, ועי' לשון הרמב"ם שזה "גבו אנשי העיר".

³⁴ עי' לקמן רנט ש"ך סק"א שזה ל"ד יותר גדולה (קשה עי"ש סעיף ב). ועי' רנו סעיף ד' ברמ"א וש"ך וט"ז שם שאם גבו לדבר מסוים אסור לשנות שכבר זכו בהם המקבלים.

ועי' מ"ב קנג סקע"ז: דבר מצוה - מדסתם משמע כל דבר מצוה כצדקה וכי"ב אף שאינה חמורה מקדושת בהכ"נ ואע"ג דלעיל בס"ה פסק בגבו מעות דאין משנין אלא לקדושה חמורה הכא מיירי עי' זט"ה במעמד אנשי העיר דשרי להוציא המעות אף לקדושה קלה ואף לחולין וכנ"ל בס"ז [מ"א] והט"ז מוקי לה אף שלא עי' ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אלא דמיירי דשקילי המעות דרך הלואה ואח"כ יחזירו מעות אחרים לבנין ביהכ"נ ואזיל לטעמיה בסק"ב דס"ל שם בגבו מעות דמותר ליקח דרך הלואה. ועי' רמ"א שם: הגה וכל שז' טובי העיר מוכרים בפרסום מקרי במעמד אנשי העיר ואינן צריכין לומר הן או לאו

³⁵ עי' אר"ח קנג סעיף יג.

³⁶ עי"ש בשו"ע שאשתו כאחר דמי, והרמ"א נוקט שאשתו כגופו ויכול לפדות ביותר.

מאיר הדעה על הלכות צדקה

(ט) פודין את הבנים - היינו במקרה שאין חשש שיתבלבלו בין העכו"ם בגלל אביהן, אבל כל שא"א שישמור עותם פודים אותן מיד (ש"ך).

(ז) עבד שנשבה הואיל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצות פודים אותו:

(ח) פודים האשה קודם האישי³⁷ ואם רגילין במשכב זכור פודים האישי קודם (ואם שניהם רואים לטובע זנהר הכלת האיז קודם):

(י) רוצים לטבוע - פי' ששינהם בסכנת טביעה בנהר והאישי קודם מטעם שחייב טפי במצות (ט"ז).

(יא) הצלת האישי - אם היו ב' ילדים שגוי שבם ועעבירם על דת, ואפשר לפדות רק א' מהם, וא' בן וא' בת פודים את הבן מאחר שאם מחיים הגוף קודם הזכר לנקבה כ"ש בענין הנפש (פ"ת).

(טב) הוא ואביו ורבו בשבי הוא קודם לרבו ורבו קודם לאביו אמו קודמת לכולם:

(כ) קודם לאביו - אבל אם אביו חכם, אפילו פחות מאביו אביו קודם (ש"ך).

(כא) קודמת - משום שיש בזה זלזול (ש"ך).

(כב) לכולן - אפילו לעצמו שמא יעשה בה איסור, אבל במקום ספק סכנת נפשות חיי קודמים לשל אמו (ש"ך).

(כג) אם איש ואשתו שבויים אשתו קודמת לו ובית דין יורדין לנכסיו ופודים אותם ואפי' עומד וצווח אל תפדוה מנכסי אין שומעין לו:

(כד) מי שנשבה ויש לו נכסים ואינו רוצה לפדות עצמו פודים אותו בעל כרחו:

(כה) בעל כרחו - היינו רק בכדי דמיה (ש"ך).

(כז) האב חייב לפדות את הבן אי אית ליה לאב ולית ליה לבן: הגה וה"ה קרוב אחר קרוב קרוב קודם לכל כל הימנו שיעשירו עכסם ויטילו קרוביהם על הצדק. ה"ה הפודה חזירו מן השביה חייב לשלם לו אם אית ליה לשלם ולא אמרינן דהוא מצריח ארי מנכסי חזירו ולריך לשלם מיד ולא יוכל למימר אני ציית כך דין ואם אית ליה אח"כ טענה עליו יתבענו לדין דכלל זה אין אדם פודה את חזירו:

(כח) וה"ה קרוב - צרכים ליתן לפי הממוץ ואם קרוב א' נתן יותר אין יכול לתבוע מקרוב האחר (פ"ת).

(כט) וצריך לשלם לו מיד - ונפרעים אפילו מנכסי יתומים (ש"ך).

סימן רנג

(א) מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מהתמחוי מזון י"ד סעודות לא יטול מהקופה³⁸ ואם יש לו ר' זון³⁷ ואינו נושא ונותן בהם או שיש לו חמשים זון והוא נושא ונותן בהם לא יטול צדקה ואם יש לו ר' זון חסר דינר ואינו נושא ונותן בהם אפי' נותנים לו אלף זון חסר דינר ואינו נושא ונותן בהם אפי' נותנים לו אלף זון חסר דינר ואינו נושא ונותן בהם אפי' נותנים לו אלף זון בבת אחת הרי זה יטול: הגה פ"ומי שהולך מציתו ונוסע מעיר לעיר לקבץ כל הדך שהיה זלעתו ליסע כשהלך מציתו נקרא פעם א', ואפי' נתנו לו ר' זון צעיר א' יכול לקבל יותר ומכאן ואילך אסור וואם יש לו הרבה והוא עליו בחוב וא שמושכך לכתובת אשתו הרי זה יטול ואם יש לו בית וכלי בית הרבה ואין לו ר' זון הרי זה יטול ואין צריך למכור כלי ביתו ואפי' הם של כסף וזהב³⁹ במה דברים אמורים בכלי אכילה ושתיה ומלבוש ומצעות וכיוצא בהן אבל מגרדה³⁸ או עליו³⁹ שהם של כסף מוכרם⁴⁰ ולא יטול מהצדקה והא דאין מחייבים אותו למכור כלי תשמישו של כסף וזהב³⁹ דוקא כל זמן שאינו צריך ליטול מהצדקה אלא נוטל בסתר מיחידים אבל אם בא ליטול מהקופה של צדקה לא יתנו לו

³⁷ היינו ר' לו ור' לאשתו ולכל א' וא' מבני ביתו (שו"ת רשב"ש שסא).

³⁸

³⁹ שמשמשין שם באוכל חי ולא מוכן לאכילה (ב"י).

⁴⁰ ויקנה זול יותר (ב"י).

מאיר הדעה על הלכות צדקה

עד שימכור כליו: הגה וכן במקום לאיכא תקנה שלא ליתן לזקק למי שיס לו דבר קטן אין חושבין לו צית לזקק וכלי תשמישו וכל מי שהוא עשיר אסור ליתן לבניו אע"פ שהם גדולים אם הם סמוכים על שולחן אביהם וכל זה דרך צדקה אבל דרך דורון וכבוד יכול לקבל אדם כדאמרי' הרוצה ליהנות יהינה כאלישע:

(^א) מהתמחוי - גבית הגבאים מאכל מבעלי בתים ומחלקים לעניים ב' סעודות מיום ליום (ט"ז).

(^ב) מהקופה - המחלק י"ד סעודות לשבת, ולא נוהג בזה"ז (ש"ך).

(^ג) עליו בחוב - היינו שהוא חייב לאחרים (ש"ך).

(^ד) נקרא פעם אחת - ועוד מאחר שיודעים אז נותנים לו בתורת מתנה ולא בתורת צדקה, ולכן צריך להזהיר את גבאי הצדקה שלא יתנו להם מקופה של צדקה שאז גוזלים את שאר העניים. ואם אין לו מאתיים וזו ורצו הגבאים ליתן לו מתנה מרובה מותר, ומ"מ צריך לדקדק בדבר שלא ידחקו את שאר העניים אשר בעיר⁴¹ (פ"ת).

(^ה) אבל מגררה - ה"ה מנורה ושלחן כיון שאין גופו ממש נהנה מהם, ואם כבר נטל ואח"כ נפל לו בירושה או מצא מציאה⁴² לא חייב למכרם (ש"ך), וי"א שכן חייב למכרם⁴³ שלא רגיל לשמש בהם (רע"א).

(^ו) שם - ואם נטל כאשר היה עשיר בשקר, ומצאו שקרו, אז י"א שאם אין לו מה לשלם מחייבים אותו למכרם (ש"ך).

(^ז) עלי - כלי שכותשין בו חטים ואינו נחשב כלי אכילה מאחר ואין לפניו בשעת האכילה. אמנם שלחן שלנו שהוא של כולם ולא שלו פרטי חייב למכור משל כסף (ט"ז).

(ב) ויש אומרים שלא נאמרו השיעורים הללו אלא בימיהם אבל בזמן הזה יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי שיתפרנס הוא ובניו ביתו מהריוח ודברים של טעם הם:

(ג) מי שהיו לו קרקעות ואם ימכרם בימות הגשמים ימכרם בזול ואם יניחם עד ימות החמה מוכרן בשויין אין מחייבין אותו למכור אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהם ולא ידחוק עצמו וימכור שלא בזמן מכירה (ויש אומרים שאין מאכילין אותו רק עד שיכול למכור קרקעותיו בחלי דמיהן) היו שאר האדם לוקחים ביוקר והוא אינו מוצא מי שיקח ממנו אלא בזול מפני שהוא דחוק וטרוד אין מחייבים אותו למכור אלא אוכל מעשר עני והולך עד שימכור בשוה וידעו הכל שאינו דחוק למכור:

(^מ) עד חצי דמיהם - ולא מדקדקים אם שלו מוזל כך או כך אלא מאכילים אותו עד חצי בין אם שלו הוזל מעט או הרבה, וי"א שכל זמן שיכול למכור בחצי לא מאכילים אותו, ואם הוזל יותר מחצי אז מאכילים אותו כמה שצריך, ויש שכתבו, היינו כאשר מאכילים אותו עד חצי פירושו שלא נותנים לו יותר כמו כל עני (ש"ך).

(^נ) קרקעותיו - מלבד בית דירו (ש"ך).

(^ו) ביוקר - אמנם אם הוזלו כל הקרקעות, אפילו יותר מחצי דמיהם, ויכול למכור קרקע זו במאתיים וזו, אסור ליתנו צדקה (ש"ך).

(ד) בעל הבית ההולך ממקום וכלו מעותיו בדרך ואין לו מה יאכל יטול צדקה⁴⁴ וכשיחזור לביתו אינו חייב [לשלם] [הגה] לזקק ליה כעני והעשיר לאינו חייב לשלם.

(^א) אינו חייב כלום - ל"ד נטל מקופה של צדקה אלא ה"ה מאדם בעלמא שפרנסו דרך חסד ונתן לו די סיפוקו. אבל אם היה לו נכסים או קרקעות ביד אחר חייב לשלם אם חבירו תובעו⁴⁵ (ש"ך).

⁴¹ עי' לקמן רנז סעיף ט'.

⁴² פשוט אפילו עלי ומגררה.

⁴³ אפילו צלחות וסכר"ם.

⁴⁴ המשנה בפאה מדבר בלקט שכחה ופאה שהוא הפקר לעניים.

ועי' ערוה"ש אות יא, שאם יכול ללוות אסור לקחת מהצדקה, ועי' חוט המשולש סי' יז שאם יכול ללוות לא נקרא עני באותו שעה.

⁴⁵ צ"ע בדברי הש"ך האם קופה של צדקה יכול לתבוע ממון, ועוד הרי הרבינו ירוחם (קלב ע"ג) מדבר בעני ולא בעובר ממקום למקום. ולכן נ"ל שכוונת הש"ך היא שהר' ירוחם מדבר

מאיר הדעה על הלכות צדקה

(ה) ⁴⁶מי שפירנס יתום והיה מכוין למצוה וכשהגדיל תבע ממנו מה שפרנסו פטור⁴⁶:
הגה אפי' היה לו ליתום צלוחתה שעה אם לא שפירש שקדך הלואה פרנסו ודוקא יתום אזל
אחר אפי' צסתם נמי אמרי' שקדך הלואה עושה מאחר שיש לו נכסים:

(ו) ⁴⁷עני שגבו לו להשלים לו די מחסורו והותירו על מה שצריך המותר שלו⁴⁷ ואם גבו
לעניים סתם והותירו ישמרו לעניים אחרים וכן מותר שבוי לאותו שבוי ואם גבו
לשבויים סתם והותירו ישמרו אותם לשבויים אחרים וכן מותר המת ליורשיו מותר
מתים למתים⁴⁸ ואם ראו הפרנסים שיש צורך שעה ורצו לשנות הרשות בידם⁴⁸:

(ז) מעות שגבו לפדיון שבוי ומת קודם שנפדה⁴⁹ ייש מי שאומר שהם של יורשיו⁴⁹ ויש
מי שאומר שלא זכו בהם יורשיו⁵⁰ ולזה הדעת נוטה בזמן הזה דאמרינן דעתיהו שלא
התנדבו על דעת בן והוא הדין לנטמע (פי נטמן ונאבד כי בא השמש ת"י טמעת שמשא)
השבוי בין העובד כוכבים קודם שנפדה: הגה ועיין בחו"מ סוף סי' רפ"ג. ⁵⁰והוא הדין אם
נדר א' ליתומה מעות להשיאה ומתה ללא זכו בהם יורשים ומיהו כל זמן שהיא חיה הם של
היתומה ולכך לתת לה מיד ואין ממתינים עד נשואיה ואם מתה המעות חוזרין ועיין בחושן
משפט סי' רנ"ג סעיף י"ז דיש חולקין.

(²) ומתה - אמנם אם מתה אחר שהשיאה לכו"ע זכו בהם היורשים (פ"ת).

(³) די"ח - היינו שאפילו אם התחתנה ומתה לא חייב ליתן, ואפילו תפסו (פ"ת).⁵¹

בלקח מאדם פרטי ולכן השך מושך דבריו לעובר ממקום למקום שהוא עשיר, ואז מאחר
שיש תובע צריך לשלם אם תובעו.

כתבתי בנתיב כ"ח ח"ת מהאן דקדק רבי שכתבן שמי ס"י עני
ונטל מן הדקה כשהעיר. אינו חייב לשלם ולאו דוקא מקום של
דקה אלא אפילו מאלה בעלמא שפירשו דרך חסד ונתן לו די
ספוקי כיון שלא היו לו נכסי' באותה שעה אמנם אם היו נכסי'
או קרקעות אפילו היו ביד אחר חייב לשלם אם קבירו תוכעו

⁴⁶ עי' חו"מ רצ סעיף כה ז"ל: יתומים שסמכו אצל בעל הבית וזן אותם משלו, לא הניח
מעותיו על קרן הצבי. ועיי"ש ברע"א שמחלק בין "סמכו אצל" שזה כמו אפוטרופוס, לכאן
שזה לא אפו'. ועי' ערוה"ש כאן סק"ב שמחלק בין יתום ליתומים, ולכן הדין תלוי לפי ראות
עיני הדיין איך עשה זה. ועי' נודע ביהודה ח"ב סי' ל"ד חלק חו"מ ז"ל: אם אין לנו הוכחה
ברורה שהאפוטרופוס כוון בתורת צדקה והאפוטרופוס מוחזק בנכסי יתומים ישבע
האפוטרופוס שהיה דעתו על מנת לקבל התשלומין וינכה דמי המזונות ממה שבידו והכל לפי
ראות עיני הדיין איך היה דעת האפוטרופוס בעת שנתן המזונות ותו לא מיד. ועי' עוד חו"מ
רמו סעיף יז ברמ"א ז"ל: האומר לחבירו אכול עמי צריך לשלם לו ולא אמרינן מתנה קא יהיב
ליה, ולכן מי שמאכיל לחתנו עם בתו יותר מזמן שקבל לו מזונות, צריך החתן לשלם לו
מזונותיו כשיתבע ממנו, אבל לא מזונות אשתו, ודוקא דליכא הוכחה דנתן לו לשם מתנה,
אבל היכא דמוכח דנתן לו לשם מתנה רק אחר כך נפלה קטטה ביניהם ולכן תובע ממנו,
פטור

⁴⁷ עי' רע"ב על המשנה שכאן מדובר שגבה עבורו מלבושו ומותר לו פשוט לצרכיו
האחרים. אמנם ממש"כ בענין מותר המת ליורשיו משמע שזה מדין זכיה (בינת אדם שער
השמחה כלל א'). ואין כאן ספק של לשנות כדלעיל רנב סעיף א' בט"ז וש"ך שם.
⁴⁸ ז"ל הרמב"ם: גבאי צדקה אם ראו שיש תועלת - ובתנאי שיהא לדעת כל אנשי העיר -
לשנות אלו המותרות ולעשות בהם מה שירצה כגון שיוציאו מותר שבויים לעניים וכו'
הרשות בידם.

⁴⁹ עי' חו"מ סי' רפ"ג ס"ג שאם נטמעה אז עושים ממנו קרן לפדיון שבויים. וצ"ע אם גבו
עבור פדיון שבוי מסוים, וקודם שגבו הכסף נטמעה או מת, אם זה צדקה בטעות, וחוזר.
⁵⁰ עי' בפנים שדעתו היא שכסף שהגבאי גבה אינו של עניים אלא זה של הנותן עד שיגיע
ליד העני, ונ"מ בזה אם שאל הנותן על נדרו או אם מת, והכסף ביד הגבאי והיורשים רוצו
אותו בחזרה.

⁵¹ עי' שו"ם מהר"ם אלשקר ע: הצדקה שנדרו קהל לצדקה מסוים לעולם לא זכתה בה השבויה
מכיון שלא באה ליד הגבאין ולפיכך לא זכו בה יורשיה אחריה. ואפילו שעדיין לא נפדית
השבויה יכולין בני העיר לשנותה לכל דבר שירצו וי"א אפילו נכנסה ביד הגבאין יכולין בני
העיר לשנותה אפילו לדבר הרשות וכו' גבאי צדקה כשרואי' מדרך התיקון ובתנאי שיהיה
זה תיקון אנשי העיר שצריכין לשנות אלו המותרות ויעשו מהם רצונם כגון שיוציאו מותר

מאיר הדעה על הלכות צדקה

(ח) עניי שנתן פרוטה לצדקה מקבלין ממנו ואם לא נתן אין מחייבין אותו ליתן נתנו לו בגדים חדשים והחזיר הישנים מקבלים ממנו ואם לא החזיר אין מחייבים אותו: (ט) מקבלין ממנו - אפילו אין לו פרנסתו (ש"ך).
(ט) עניי שאינו רוצה ליקח צדקה מערימים ונותנין לו לשם מתנה או לשם הלואה:
(י) עשיר המרעיב עצמו ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו אין משגיחין בו:
(יא) תלמיד חכם חייבים לתת לו לפי כבודו וזואם אינו רוצה לקבל מתעסקין לסחור לו סחורה שקונים לו סחורה בזול וקונים ממנו סחורתו ביוקר ואם יודע להתעסק בפרקמטיא מלוין לו מעות לסחור בהם:
(יב) מי שצריך לבריות ושט אחר פרנסתו ונתנו לו צדקה אין בעלי חובות יכולים להפרע ממנו ממה שגבה בצדקה: הגה אס לא שכתוב בקצונו שחייב לחכמים לזו נתנו לו אלעמא דהכי שישלם:

סימן רנד

(א) אסור לישראל ליטול צדקה מן העובד כוכבים בפרהסיא ואם אינו יכול לחיות⁵² בצדקה של ישראל ואינו יכול ליטלה מהעובד כוכבים בצינעא הרי זה מותר⁵³:
(א) ליטול צדקה - מפני חילול ה' (ט"ז וש"ך), שמבזה את עצמו ברבים (ש"ך).
(ב) בפרהסיא - ובצנעא מותר, ואין בזה חשש של אריכות הגלות כמש"כ ביבוש קצירה תשברנה פירוש כשיכלה לחלוחית זכות של אומות העולם אז ישברו, שכאן מדובר שהגוי נותן לכל הפושט ידו, ולא שרוצה לפרנס ישראלים בדווקא, שאז אין בזה זכות גדול (ט"ז).
(ב) אשר עובד כוכבים ששלח ממון לישראל לצדקה⁵⁴ אין מחזירין אותו משום שלום מלכות אלא נוטלין ממנו וינתן לעניי עובדי כוכבים בסתר כדי שלא ישמע השר: הגה וי"א דיעשה בהן מה שצוה לו המושל וכל זה דוקא כשנותנין מעות לצדקה⁵⁵, אבל אם מנדבין דבר לבית הכנסת מקבלים מהם, אבל לא מן המומר, ועיין לקמן סי' כ"ט סעיף ד':
(א) ליטול צדקה - מפני חילול ה' (ט"ז וש"ך), שמבזה את עצמו ברבים (ש"ך).
(ב) ויתנן לעניי עכו"ם - כאן שונה מסעיף א' שרוצה לפרנס עניי ישראל בדווקא, ויש בזה זכות לעכו"ם ומאריך את הגלות, ובזה יש איסור (ט"ז).
(ג) שם - ואין בזה איסור של גניבת דעת, שיש לו התיר ליתן לעניי ישראל ולעניי עכו"ם [שהגוי יודעים שישראל מפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל - ש"ך], וכאן שאינו נותן לעניי ישראל הוא בשב ואל תעשה, ולא דרך גנבה (ט"ז).
(ד) הגה - יש כאן טעות סופר, ואם אומר העכו"ם בפירוש שלא ליתן לעניי עכו"ם יעשה כדבריו משום גניבת דעת (ט"ז).
(ה) מקבלים מהם - דומיא דקרבנות שמקבלים מעכו"ם, ואין בזה כפרה כמו צדקה (ש"ך).
(ו) מן המומר - ויש חולקים (ש"ך).

שבויים לעניים או מותר עניים לשבויים והדומה לזה שהרשות בידם והבחירה (עי' יו"ד רנג ס"ז).

⁵² ל"ד אלא בדוחק גדול (ערוה"ש ג)

⁵³ עי' חושן משפט (סי' לד סעיף יח) הבזויים פסולים לעדות מדבריהם והם האנשים שהולכים ואוכלים בשוק בפני כל העם וכגון אלו שהולכים ערומים בשוק בעת שהם עסוקים במלאכה מנוולת וכיוצא באלו שאין מקפידים על הבושת שכל אלו חשובים ככלב ואין מקפידים על עדות שקר ומכלל אלו המקבלים צדקה מהעכו"ם בפרהסיא אע"פ שאפשר להם שיזונו בצנעא מבזים עצמם ואינם חוששים כל אלו פסולים מדבריהם.

⁵⁴ כל זה כאשר מכוונים להנאת אחרים ולא להנאת עצמם, אמנם אם יש בזה הנאת עצמם אפשר לקבל בכל אופן (קובץ תשובות הגרי"ש"א ח"א צז ועוד). וכן כסף של המדינה הרי הוא כסף של מסים שמחזירים לנו (שבט הלוי ח"ה סו"ס קמא).

⁵⁵ ע"כ חולק על המחבר, ומכאן ואילך דין חדש, שגם המחבר יסכים לו.

מאיר הדעה על הלכות צדקה

סימן רנה

(א) לעולם ירחיק אדם עצמו מהצדקה ויגלגל עצמו בצער שלא יצטרך לבריות, וכן ציו חכמים⁵⁶ עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. ⁵⁷ ואפי' היה חכם מכובד והעני יעסוק באומנות⁵⁶ ואפי' באומנות מנוולת ואל יצטרך לבריות⁵⁷:

(ב) ⁵⁸ כי מי שאינו צריך ליטול מהצדקה ומרמה העם ונוטל אינו מת עד שיצטרך לבריות וכל מי שצריך ליטול ואינו יכול לחיות⁵⁸ אלא אם כן יטול כגון זקן או חולה או בעל יסורין ומגיס דעתו ואינו נוטל הרי זה שופך דמים ומתחייב בנפשו ואין לו בצערו אלא עונות וחטאים וכל מי שצריך ליטול ומצער עצמו ודוחק את השעה וחי חיי צער כדי שלא יטריח על הצבור אינו מת עד שיפרנס אחרים ועליו הכתוב אומר ברוך הגבר אשר יבטח בה':

(⁸) זקן או חולה - או שיש לו בנות רבות ואינו יכול להשיאן ולפרנסן אלא אם כן יטול (ש"ך).

סימן רנו

(א) ⁵⁹ ככל עיר שיש בה ישראל חייבים להעמיד מהם גבאי צדקה אנשים ידועים ונאמנים⁵⁹ שיהיו מחזרים לגבות מכל אחד מה שהוא ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו והם מחלקים המעות מערב שבת לערב שבת ונותנים לכל עני מה שישפיק לו לשבעה ימים וזו היא הנקראת קופה וכן מעמידים גבאים שלוקחים בכל יום ויום מכל הצר והצר פת ומיני מאכל או פירות או מעות ממי שמתנדב לפי שעה ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים ונותנים ממנו לכל עני פרנסת יומו וזהו הנקרא תמחוי מעולם לא ראינו ולא שמענו קהל מישראל שאין להם קופה של צדקה אבל תמחוי יש מקומות שלא נהגו בו: הגה ולכן מי שיש לו מזון שצעה ימים לא יקח מן הקופה ומיט שיש לו מזון יום אחד לא יקח מן התמחוי כמו שנתבאר לעיל סי' רנ"ג ולריכס הגבאים שיהיו נאמנים וחכמים וידקדקו על העניים שלא יהיו רמאים וכל שהגאלי אינו נאמן אסור ליתן צדקה על ידו:

(⁸) חייבים להעמיד - וכופין זה את זה להכניס להן אורחין ולחלק להן צדקה (ש"ך).

(²) מחזרים לגבות - צריך לעמוד מפני הגובה צדקה בשעה שהולך וגובה כמו מפני כל עושי מצוה אבל אם הגובה מקבל שכר על טרחתו אינו בכלל זה (פ"ת).

(³) שלא יהיו רמאים - חוץ ממי שביקש שיאכילהו שאין מדקדקין אחריו (ש"ך).

(⁷) אסור ליתן צדקה על ידו - עי' לעיל רמט סעיף ח (ש"ך).

(ב) בתענית מחלקים מזונות לעניים וכל תענית שאכלו העם ולנו ולא חלקו צדקה לעניים הרי אלו כשופכי דמים במה דברים אמורים בשלא נתנו להם הפת והפירות אבל אם אחרו המעות או החטים אינם כשופכי דמים:

(⁷) וכל תענית וכו' - רגילין היו בלילי תענית לעשות צדקה, והיו עיני העניים נשואות

לכך, ואם ילינו נמצאו עניים רעבים, שנשענו על כך (ש"ך).

(¹) בשלא נתנו - שהוא דבר המוכן לאכול ורגילין העניים להשען על זה, אבל בחלוקת

המעות והחטים אין מוכן לאכילה אין סומכין על זה לאכול היום (ט"ז).

⁵⁶ אפילו בפרהסיא כלשון הגמ' פשוט נבילה בשוק ואל יאמר חכם אני, אמנם לשון זה לא מובא ברמב"ם מתנ"ע י.ח.

⁵⁷ אך אם יש בזה בזיון התורה לא יעשה כן (ערוה"ש), ועי' לעיל הערה Error! Bookmark not defined.

⁵⁸ היינו חיי צער קרוב למיתה (רע"ב שם).

⁵⁹ עי' רמ"א חו"מ (קסג א): כל צרכי ציבור שאינן יכולין להשוות עצמן, יש להושיב כל בע"ב הנותנים מס, ויקבלו עליהם שכל אחד יאמר דעתו לשם שמים, וילכו אחר הרוב, ואם המיעוט ימאנו, הרוב יכולין לכופ אותן אפילו בדיני עכו"ם ולהוציא ממון על זה והם צריכין לתת חלקם, והמסרב מלומר דעתו ע"פ החרם בטילה דעתו, ואזלינן בתר רוב הנשואים האומרים דעתן.

מאיר הדעה על הלכות צדקה

(ג) הקופה אינה נגבית בפחות משנים שאין עושים שררה על הצבור בממון בפחות משנים אבל לאחר שנגבית אחד נאמן עליה להיות גזבר וכן יכולים למנות שני אחים להיות גזברים ואינה מתחלקת אלא בשלשה לפי שהיא כדני ממונות לעיין על כל עני ועני כמה ראוי ליתן לו ותמחוי כמו שמתחלק בשלשה כך אינו נגבה אלא בשלשה לפי שאינו דבר קצוב וצריכים לעיין על כל אחד ואחד כמה ראוי שיתן:

(1) שררה על הצבור - היינו שממשכנים על הצדקה למי שבידו ליתן⁶⁰ (ט"ז ש"ך).
(2) אחים - ששנים לא משום נאמנות אלא משום שררה (ש"ך).
(3) וצריכים לעיין כל א' - לפי שהתמוי נגבה בכל יום לפי צורך השעה לאכילה מה שאין כן בקופה שהוא דבר קצוב תמיד בשוה (ט"ז).

(ד) התמחוי נגבה בכל יום והקופה מערב שבת לערב שבת התמחוי לעני עולם והקופה לעני אותם העיר בלבד רשאים בני העיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותם לכל מה שירצו מצרכי צבור ואע"פ שלא התנו כן בשעה שגבו ואם היה במדינה חכם גדול שהכל גובים על דעתו והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה ה"ו יכול לשנותו לבל מה שיראה לו מצרכי צבור: הגה וה"ה לגבאי הממונה מצני העיר וה"ה ביחוד שהתנדב לזקה ונתנה לגבאי אצל אס מינה צעמנו גבאים אין צני העיר יכולים לשנותה לזל על דעתם התנדב וכן אס פירש הנותן ואמר שיתנו לעניי העיר או לעני פלוני אין להם לשנות אפילו לת"ת צני העיר שמינו גבאי ונתפרדה החזילה ונפרדו זה מזה ועדיין מעות לזקה ציד הגבאי אס היה רשות ציד הגבאי בתחילה לעשות מה שיראה גם עתה יעשה מה שיראה ואס בתחילה הולך לימלך צני העיר גם עכשיו יעשה כן ואס א"ל לו לימלך או שאינו יכולין להשוות דעתם יעשה הגבאי מה שיראה וכלכד שיעשה צו דבר מלוא וע"ל סימן רנ"ט סעיף 61/3.

(1) לכל מה שירצו - אפילו לדבר רשות⁶², אבל זה רק בדבר קבוע, אבל במקרה שגבו לדבר מסוים אסור לשנות לדבר אחר (ט"ז וש"ך).
(2) וה"ה לגבאי הממונה - ציבור יכול לשנות לדבר רשות, אבל גבאי רק ישנות לדבר מצוה, שונה מחבר העיר שיכול לעשות מה שירצה, ויתכן שהרמ"א מדבר במקום שמנהג הוא שהגבאי עושה כרצונו במעות (ש"ך)⁶³.
(3) שהתנדב - המקדיש ממון שהרווח ילך לשיבה פלוני, ונחרב השיבה, ואז א' חיל להחזירו ליושנה אינו יכול לשנות לצדקה אחרת (פ"ת).
(4) ונתנה לגבאי - הממונה על הצבור, דכיון דליד ממונים שלהם נתן על דעתן התנדב (ש"ך).

(7) אין להם לשנות - כיון שאמר⁶⁴ לעניי העיר מיד זכו בה אותם העניים והוי כאלו בא הממון לידם⁶⁵ (ט"ז, ש"ך).

(ה) צ"מי שישב במדינה ל' יום כופין אותו ליתן צדקה לקופה עם בני המדינה ישב שם ג' חודשים היו כופין אותו ליתן [לתמחוי ישב שם ו' חדשים היו כופין אותו ליתן] צדקה בכסות שמכסים בה עניי העיר ישב שם ט' חדשים היו כופין אותו ליתן צדקה לקבורה שקוברים בה את העניים ועושים להם כל צרכי קבורה שקוברים⁶⁷ כמה דברים אמורים בבא לגור ואומר שאינו רוצה להשתקע אבל אס בא לעיר כדי

⁶⁰ עי' ב"י שבזה"ז אין צריך שנים אלא א' מספיק שלא ממשכנים.

⁶¹ עי' לעיל רנב ט"ז סק"א שכנראה שחולק, ועי' רשב"א ורא"ש רנ"ג ו' מח' בזה.

⁶² עי' שם בתוס' (ב"ב ח ע"ב) היינו לשומרי העיר, ונ"ל שזה לצורך הציבור.

⁶³ עי' רע"א ח"א קנ שגבאי על צדקה מסוים אין לו לשנות לצדקה אחרת, שאין לו זכות לזה כלל, ואינו בכלל גבאי כלל.

⁶⁴ ואס לא אמר הוה דברים שבלב, אפילו אס חשב על כך.

⁶⁵ האם אסור לקחת אחוזים במקרה כזה.

מאיר הדעה על הלכות צדקה

להשתקע היו כופין אותו מיד⁶⁶ הגה וכן בני עיר חדשה היו כופין זה את זה מיד וי"א
כדצמזן הזה משערים לכל זשלקים יוס:

(ו) זימי שהלך בסחורה ופסקו עליו אנשי העיר שהלך שם צדקה הרי זה נותן לעניי
אותה העיר ואם היו רבים ופסקו עליהם צדקה נותנים וכשבאים מביאים אותה עמהם
ומפרנסים בה עניי עירם: הגה לזכרון ליתן מפני החשד לכן חוזרים ולוקחים מהם
ומביאים לעירן ודוקא בצדקה שלא היו נותנים אלו נשאלו צעירן ולכן איכא חשדא אצל
לצלדקה שאף צעירן היו נותנים אין לזכרון ליתן כלל דודאי יתנו צעירן זימי שיש לו מעות
אחרים למחלית שכר או צדק אחר ונותנים מעשר מן הריוח לזכרון ליתן הריוח לצעירן והוא
יתנו למי שירצה אם לא שיש תקנה צעיר ליתן מכל מה שמרויח אפי' עם מעות אחרים ואם
יש שם חבר עיר יתנו לחבר עיר והוא מחלקה כפי שיראה לו:

(ט) הרי זה נותן לעניי - הטעם משום חשד, ולכן יחיד נגרר אחר העיר שבו הוא נמצא,
אבל רבים חשיבת קהלת עליהם אף בעיר אחרת, אמנם מפני החשד צריכים תחילה
ליתן באותה העיר (ט"ז).

(ט) ודוקא בצדקה - היינו בשעת גזירה וצער, ואז העיר קובע שכל א' יתן צדקה, אז
הרבים נותנים ומקבלים בחזרה, אבל בדבר קבוע כמו קמחא דפסחא, אז לא צריכים
לתת כלל (ש"ך).

(ט) שם - אמנם אם הלכו לעיר אחרת לר"ה וקבלו עליה ליתן צדקה, צריכים לתת בעיר
שנמצאים שם (ש"ך).

(ט) מי שיש לו - י"א שאם יש מחקצת שיתן חציו של הלוח במקומו, ואם הכל למלוה
אז שישלח הכל למלוה (ש"ך).

סימן רנז

(א) גבאי צדקה אינם רשאים לפרוש זה מזה בשוק אלא כדי [הגה] (שיראז זה את זה
כגון) שיהא זה פורש לשער וזה פורש לחנות וגוברים מצא הגבאי מעות בשוק לא יתנם
לתוך כיסו אלא לתוך ארנקי של צדקה וכשיגיע לביתו יטלם היה הגבאי נושה בחברו
מנה ופרעו בשוק לא יתנם לתוך כיסו אלא לתוך ארנקי של צדקה וכשיגיע לביתו
יטלם ולא ימנה מעות מקופה שנים שנים אלא אחד אחד מפני החשד שגא' והייתם
נקיים מה' ומישראל:

(א) גבאי צדקה - של קופה הנ"ל רנו סעיף ג' (ט"ז).

(ב) לפרוש זה מזה בשוק - הכל משום חשד (ש"ך)⁶⁷.

(ג) שנים שנים - שמא יאמרו שנים הוא מטיל ואינו מונה אלא א' (ט"ז).

(ב) גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק מצרפים המעות דינרים לאחרים אבל לא
לעצמם⁶⁸ וכן אם צריכים למכור מה שגבו מהתמחוי ימכרו לאחרים אבל לא לעצמם
מפני החשד⁶⁹ וי"א אין מחשבים בצדקה עם גבאי צדקה ולא בהקדש עם הגזברים
שנאמר (מלכים ב' יב טז) ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת
לעושי המלאכה כי באמונה הם עושים⁷⁰: הגה זומ"מ כדי שיהיו נקיים מה' ומישראל טוב
להם ליתן חשבון וכל זה בגזאים הכשרים אצל מי שאינו כשר או שנתמנה בצלמות וחזקה לזכרון

⁶⁶ עי' חו"מ קסג סעיף ב' שאם נשתקע שם זמן רב מחמת אונס אינו חייב להשתתף עם
צרכי ציבור, ועי' אג"מ חו"מ ח"א סי' מ שה"ה לכאן, ולכן אברך (שבא ללמוד כמה שנים אחרי
הנישואין) לא חייב בצדקה במקום הישיבה שלא מכולם זוכה ללמוד.

⁶⁷ ועי' פ"ת סעיף ב.

⁶⁸ צ"ע אם זה בדווקא לבעל התמחוי או לא, ואם לא, עכ"ז יתכן שבזה"ז אין חשש מאחר
שאינו זול או יוקר.

⁶⁹ שמא יאמרו שפורטים לעצמם בזול (רש"י).

⁷⁰ אמנם אם הגבאי עושה בשכר צריך לתת חשבון (ערוה"ש אות יב).

מאיר הדעה על הלכות צדקה

שהלוה לו עדין חי אצל אס מת או נתעשר אין צריך לשלם שהרי עני היה צאותה שעה ואין מפרישין עליו לאין מפרישין על האצור ואין לחוש שמא נתעשר אלא בידוע:

(ב) מעשרותיו - ה"ה שאר צדקות (ש"ך).

(ג) והלוה לעני - היינו שנתן לעני כסף לא כדי שישלם ממנו, אלא שישלם לעצמו דרך מעשרותיו (ש"ך).

(ד) מפריש - וצריך לזכות הכסף לעני על ידי אחר⁷⁷, ואח"כ יפרע ממנו חובו, ואם רגיל לתת אין צריך להקנות דרך אחר (ש"ך).

(ה) שם - אם מתחילה כשהלוה לעני לא הלוה לו על דעת כן יכול להפריש⁷⁸, אבל צריך רשות מהעני, וגם צריך להיות שהיה נותן לו את המעות מקודם (פ"ת).

(ו) או נתעשר - ואם הלוה לקהל, אפילו שיש בו עשירים מסתמא יש בו עניים וסומך עליהם (ש"ך).

(ז) שמא נתעשר - וה"ה לא צריך לחוש שמת (ש"ך).

(ח) שמא מת - אם ירשו יורשים והם עשירים לא יכולים לתת לו רשות להפריש עליהם, ואם עניים כן (פ"ת).

(י) הגבאי שאומר בעודו גבאי כך וכך הלויתי לכיס של צדקה נאמן בלא שבועה אך לא לאחר שסלקוהו⁷⁹:

(י) בעודו גבאי - אפילו תיכף אחר הסילוק, אבל זמן מה אחר הסילוק אינו נאמן מאחר ולא אמר בשעת הסילוק (ט"ז וכן נקוה"כ), ויש מסתפקים בדבר ולכן בגבאי כשר ומפורסם בצדקתו נאמן ללא שבועה אפילו שאין כיס של צדקה בידו (ש"ך).

(כ) לא לאחר - אבל בשעה שמסלקים אותו נאמן (ש"ך).

(ז) הגבאי צדקה אם יחרפוהו העניים אין לו לחוש כי יותר זכותו גדול:

(ח) עני שיש לו קרובים עשירים שיכולים לפרנסו, אין גבאי העיר חייבים לפרנסו⁸⁰, אע"ג דקרוביו ג"כ נותנים בכיס:

(כא) קרובים - עי' לעיל ונב סי"ב ברמ"א, שקרוב קרוב קודם (ש"ך).

(ט) ק"ל יתן אדם כל צדקותיו לעני אחד בלבד⁸¹:

(כב) לעני אחד - וה"ה לקרוב א', ולהניח שאר קרובים (ש"ך).

(י) המחלק צדקה צריך ליזהר שלא ירבה לקרוביו יותר משאר בני אדם⁸²: הגה ודוקא גבאי אצל כל אחד מותר ליתן צדקה שלו או מעשר שלו למי שירצה מקרוביו והס קודמין כמו שנתבאר לעיל סי' נ"א:

(יא) ק"ל המניח מעות להרויח לתלמוד תורה וממנה אשתו עליהם לתת הרויח למי שתחפוץ, אינה יכולה להפקידם ביד אחר אפי' הוא כרבי חנניה בן תרדיון, אבל אם המתנדב מינה עליהם חבר עיר יכול החבר עיר להפקידם ביד אשתו:

(כג) אינה יכולה להפקידם - שאין רצונו שיהא פקדונו אלא ביד אשתו דווקא, וכל היכא שהשליח משנה מדעת בעל הבית השליחות בטלה (ש"ך).

⁷⁷ ואם נתעשר, והקנה, הוה בטעות, וחוזר.

⁷⁸ צ"ע במלוא לעשיר, ונהיה עני, אם אפשר לסמוך על זה. וגם צ"ע בערב שישלם חוב, אם אפשר מכספי מעשר מטעם זה. וכן אם שילם לגמ"ח ממעשר נגד רצונו של הלוה.

⁷⁹ וה"ה לגבאי שאומר שהכיס של צדקה חייב לפלוני כך וכך נאמן.

⁸⁰ עי' חכמת אדם קמו י שזה דווקא כאשר הקרובים מפנסים אותו.

⁸¹ אלא לזה מעט ולזה מעט (ערוה"ש אות טז). ועי' ספר חסידים סא טוב לאדם לפרנס אחד אם אין לו אלא לפרנס נפש אחת טוב משיתן לחמשה ולא יספיקו לפי שכל א' חסר אבל אם אגם אחרים נותנים לכל א' וא' טוב לו לתת גם הוא לכל א' וא'.

⁸² עי' לעיל רג סעיף א' בפ"ת, שיש חיוב גם המקבל ליזהר מזה, ועי' מרדכי המובא בב"י שמביא רש"י [שאין לנו] שהמחלק מרבה לקרוביו וגוזל שאר עניים [לשון רש"י הוא: המחלקים אותה עליהם לבדוק לפי הצורך לכל אחד ואחד, ופעמים שקרובין דעתם לרחם על זה ולחלוק יותר מן הצורך, שאומדין אותו בהרווחה ואומדין את חברו בצמצום - ועי' מדרש משלי י: יהיה חלקי עם גבאי צדקה ולא ממחלקי צדקה, שהנוטלה יודע ממני נוטלה אבל הנותנה אינו יודע למי נותנה]. וצ"ע גדול אם חייב להחזירו, וגם אם זה בגדר שלו או לא.

מאיר הדעה על הלכות צדקה

(כ) ביד אשתו - דברי השו"ע שלא בדקדוק, אלא כאשר ממנה א' על הרווח, אין לו רשות להעביר את הקרן לאחר, אבל בחבר העיר שם ממונה על הקרן ג"כ (ט"ז), וי"א שיש לחלק בין ממונה מסוים שאין יכול לעביר לאחר, לחבר העיר שעיקר הדעת היא להעביר למי שהוא ירצה (נקוה"כ).

סימן רנה⁸³

(א) המתפס בצדקה הרי זה כמתפס בנדר כיצד היה סלע של צדקה מונח לפניו ואמר על אחר הרי זה בזה (הרי זה) צדקה: הגה ק"ט אל יאמר אדם סלע זה להקדש אלא לצדקה, ק"ומ"מ אס אמר להקדש סתם כוונתו לצדקה לעניים, ק"מיהו אס אמר שכוונתו להקדש ממך אין לו תקנה ליהנות ממנו ולכך לשאול לחכם ומתירין לו בחרטה כשאר נדר:

(א) המתפס - אי אפשר למנות שליח לשיקדיש דבר לצדקה, וי"ח (פ"ת).

(ב) כמתפס - עי' לעיל רכט ס"ג (ש"ך).

(ג) להקדש - ה"ה הקדש לשמים (פ"ת).

(ד) להקדש סתם - עי' לעיל רכו ס"א בהג"ה (ש"ך).

(ה) לצדקה לעניים - אם הקדיש קרקע בזמן הבית צריך שישומו אותו בעשרה וא' מהם כהן, וי"א שצריכים לעשות כך בזה"ז וי"ח. ואם א' הקדיש גופו שמים אותו בשעת השומא ולא בשעת הנדר. ואם הקדיש חלק מגופו צריך לתת כל דמי גופו ושמים אותו כעבד (פ"ת).

(ו) אין לו תקנה - היינו במטלטלין, אבל בקרקע יש לו פדיון⁸⁴, וי"א שגם במטלטלין יש להם פדיון⁸⁵ (ש"ך).

(ז) בחרטה - וי"א שצריכים פתח (ש"ך).

(ב) ק"ט המפריש סלע ואמר הרי זה צדקה⁸⁶ ואמר על אחר וזה גם השני צדקה⁸⁷ ואס לכה לומר על סלע זה והוליא כשפתיו על אחר הוי טעות ואינו כלום:

(ח) גם השני צדקה - מדין ספק דאורייתא לחומרא (ט"ז).

(ט) ואינו כלום - ואפילו זה שכן רצה להוציא מפיו לא חייב (ט"ז), וי"א שאם חשב חייב לתת, ורק אם חשב לתת אחר שהוציא מפיו (ש"ך).

(ג) ק"ה הנדר צדקה ואינו יודע כמה נדר מרבה ליתן עד שיאמר לא לכל כך נתכוונת⁸⁸:

(י) כמה נדר - נדר לא' מהצדקות שבעיר, ולא זוכר לאיזה נדר, מורים לו שיתכן לכל א' וא' עד שאין בו ספק, אבל לא כופין אותו אלא רק כופין אותו לשים בניהים ולהסתלק⁸⁹ (פ"ת)⁹⁰.

⁸³ עי' ש"ך רד סק"ט שהנודר מעשר מן רווח כל זמן שלא בא לעולם יכול לחזור בו, אבל אם הקרן נמצא בעולם אינו יכול. ועיי"ש ברע"א שחולק.

⁸⁴ עי' רמב"ם (ערכין וחרמין פ"ח ה"י) מותר לפדות ההקדשות בזמן הזה לכתחלה ואפילו בפרוטה ומשליך אותה לים המלח וחכמים דנו שיפדה בארבעה זוזים או קרוב לזה כדי לפרסם הדבר.

⁸⁵ אמנם לכו"ע בבהמה טהורה אין לו פדיון.

⁸⁶ עי' שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צא אות כ' שמסירת מודעא ערב רה מועיל בזה שאם אמר שאעשה כך, ואל אמר בלשון נדר, אז מאחר שהתורה עשתה כאילו נדרה, אם אמר בפירוש שלא רוצה בו בערב רה, הוי כאילו אמר בלי נדר.

⁸⁷ עי' נזיר כ' ע"ב שכדי שיהיה התפסה בנזירות צריך להיות תוך כדי דיבור של השני, ועי' נדרים ז' ע"א שלא מביא דבר כזה. ועי' מל"מ מתנ"ע פ"א ה"ט"ו שנוקט כך למעשה שכל הסוגיא כאן מדובר אך ורק תוך כדי דיבור, וכן נפסק בדרך אמונה מתנ"ע ב' יג. ועי' רב אהרן יפהן בהגהות שלו על הריטב"א בנדרים שם, שמשמע לא כך מסתימת הפוסקים.

⁸⁸ עי' ערוה"ש סי' י' & שכאן אפשר לשאל לכתחילה שונה מלקמן סעיף ו'.

⁸⁹ וי"א (רע"א בד"ח בסוף סי' ט') שכן כופין.

⁹⁰ עי' ערוה"ש סי' שיכול להתיר נדרו בפתח שאלו ידע שישכח לא היה נודר ומתירין לו. ועי' אג"מ

מאיר הדעה על הלכות צדקה

(ד) האומר⁹¹ תנו ק' ק' זוז או ספר תורה לבית הכנסת יתנו לבית הכנסת שהוא רגיל בעיר שהוא דר שם: הגה ואם רגיל צדקה יתן לשתיהם האומר ליתן שמן למאור יתן לבית הכנסת ולא לבית המדרש⁹²:

(א⁹¹) יתן לשתיהם - ביחד מאה לזה ומאה לזה (ש"ך⁹³).

(ב⁹²) יתן לבית הכנסת - דבלשון בני אדם סתם מאור הוא לבית הכנסת (ט"ז).

(ה) האומר תנו ק' ק' זוז לעניים יתנו לעניי אותה העיר שהוא דר בה: הגה ק"כ ועיין לעיל סימן רנ"א סעיף ה' וכל זה מן הסתם אבל במקום שיוצאים כוונתו שלא כיוון לעניי אותה העיר לצד כגון במקומות שגרד עשירים ליתן לצדקה הרבה צדקה מיתתו ודרך לחלוק אותן הצדקות לכל עניים הולכים אחר זה ואפילו נדר סתם הולכים אחר המנהג וחלקו יורשיהם הצדקה לכל עניים הטובים בעיניהם אפילו אינם בעירן ואפילו היתה אותה צדקה מונחת ומופקדת ביד אחר יתנו אותה ליורשים ויודיעו שכן נדר המחייב עצמו צדקה ועבר צריך ליתנם לעניים שבעיר ולא יוכל לומר שיתנם לעניים אחרים ויכל הגבאי לתבעו דמקרי ממון שיש לו טובעים אבל מי שהקדיש ממון הרבה ומינה עליהם יורשו לחלקו כפי הטוב בעיניהם אפי' לעניי עיר אחרת מקרי ממון שאין לו טובעים ואין גבאי העיר יכולין לכוף אותן ולתבען שיקיימו כוונת המת ואע"ג דעוברים וגוזלים העניים מכל מקום מקרי ממון שאין לו טובעים הואיל ויכולין לחלק לכל מי שירצה ואפילו היו האפטרופסים שנים ומת אחד מהן אין הקהל יכולין למנות אחר אלא הנשאר יעשה מה שירצה וכמו שנהנו ועיין צ"ח סי' ש"א ואפי' בצדקה של בני עיר אין אדם יכול לתבעו לצדקה אלא אם כן יש לו הרשאה מן הגבאי או טובי העיר המקדיש מנה לצדקה ואין לו לשלם מסדרין לו כמו לשאר בעל חוב:

(א⁹³) אותה העיר שהוא דר בה - אפילו אם כעת דר בעיר אחרת, ואם לא דר בעיר מסוים

אלא מסתובב, אז יתן לעניי אותו העיר שהיה בה כשנדר (ש"ך).

(ב⁹⁴) מונחת - אפילו אם הנפקד יש לו מיגו לומר שכוון לצדקה שהנפקד ממונה עליו,

צריך לתתנו ליורשים, אבל אם טען שבא לידו בתור גבאי צדקה נאמן (ש"ך).

(ג⁹⁵) ומת אחד מהם - וממנים עוד אחד בהזדמנות (ט"ז).

(ו) ק"כ הנודר צדקה אינו יכול לחזור בו אלא ק"כ א"כ נשאל לחכם והתיר לו ואם הגיע ליד הגבאי אינו יכול להשאל עליו:

(ז⁹⁶) אינו יכול לחזור בו - ואפילו נדר לצדקה לאחר ל' יום לא יכול לחזור בו אבל יש לו

פירות עד אז (רע"א⁹⁴).

(ח⁹⁷) שם - אינו יכול לחזור תוך כדי דיבור⁹⁵ (פת"ש⁹⁶).

(ט⁹⁸) שם - הנודר צדקה לפלוני עני, והעשיר, אם נתן לשליח ליתנו הוה שלו, ואם לא

יכול להתיר נדרו על ידי פתח, ואל על ידי חרטה, אלא צריך לתנו לו אפילו שהוא עני,

אבל המקבל אסור להנאות ממנו, וצריך ליתנו לעני אחר (פ"ת⁹⁷).

(י⁹⁹) נשאל לחכם - ומנדים לחכם המתיר שמפסיד לעניים⁹⁸. ועוד אם אמר התרתי נדרי

בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים אינו נאמן וכופין אותו ליתן (רע"א), שיש חזקה

שצדיקים לא יתירו נדר כזה, אבל אם אמר שהותר נדרו נאמן (פ"ת).

⁹¹ ממשמעות הב"י מדובר בשכ"מ.

⁹² אפילו אם התורם אומר שהתכוין לבית המדרש (רמב"ן שם).

⁹³ עי' ש"ך סק"ז שאם א' גדול וא' קטן זה לפי גודלם אולי וצ"ע.

⁹⁴ עי' לעיל ריג סעיף ג' בהגהות רע"א שהנודר על תנאי שמשוה יהיה ואז עוד לא חל

הנדר, אינו יכול להתיר עד שיחול הנדר.

⁹⁵ עי' ר"י סעיף ג' שכן יכול לחזור בו.

⁹⁶ עי' ערוה"ש סי"ט שמקיל בזה. ועי' מחנ"א נדרים טז שאם נדר לעשות כמה דברי

סוקיים חלק מהם, ואח"כ רצה להתיר הנדר על הבאים ולא על העבר אינו יכול, ועי' חכמה

אדם כלל ק"ס"ו שחולק.

⁹⁷ זכור לי בהלכות נדרים שאם המקבל לא רוצה אותו, הוא פטור מנדרו.

⁹⁸ ז"ל הרמב"ם (נדרים פ"ג הכ"ה) נדרי הקדש מצוה לקיימן ולא ישאל עליהן אלא מדוחק

שנאמר נדרי לה' אשלם.

מאיר הדעה על הלכות צדקה

(ז) קב"אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו כיצד היה לו פקדון ביד אחר וכפר בו זה שהוא אצלו אין הבעלים יכולין להקדישו אבל אם לא כפר בו הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום שהוא בד"א במטלטלין אבל קרקע שגולה אחד וכפר בה אם יכול להוציאה בדיינים הרי זה יכול להקדישה ואע"פ שעדיין לא הוציאה שהקרקע עצמה הרי היא ברשות בעליה הגוזל את חבירו ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו וכן כל כיוצא בזה: הגה קב"אס יט לו משכון זיד חזירו מה שחול נגד הלואתו אינו יכול להקדיש והמותר יכול להקדיש וי"א דלפילו המותר אינו יכול להקדיש, המקדיש שטר חוב כריך כתיבה ומסירה כמו צהדיוט⁹⁹:

(כ) אם לא כפר - דווקא פקדון, אבל לא מלוה דלהוצאה נתנו (ש"ך).
(כא) לפי שאינו ברשותו - אם גזלן הודה ורוצה להחזיר יש מח' אם יכול להקדישו, ואפילו למ"ד שאינו יכול להקדישו, אם העמידו בדין, והוציאו נהיה הקדש (רע"א).
(ח) קב"אם יש לו חוב על אחד ואומר יהיה להקדש או לצדקה אינו כלום¹⁰⁰ קב"א אבל אם אמר חוב שיש לי על פלוני כשיבא לידי אקדישנו או אתננו לצדקה חייב להשלים דבריו להקדישו וליתנו כשיבא לידו קב"אפ"י האומר חוב שיש לי ביד פלוני יהיה לצדקה אם אמר כן בפני ב"ח ובפני הגבאי או בפני טובי העיר (או אלס חסוב סצעיר) זכה בו הגבאי מדין מעמד שלשתם והרי הוא צדקה ואינו יכול לחזור בו ואסור לשנותו:

(כב) אינו כלום - מאחר ואינו בידו, וגם לא אמר בלשון עתיד שאקדיש אותו, (ש"ך).

אמנם בשכיב מרע הקדשו הקדש (פ"ת).

(כג) אבל אם אומר - וה"ה בכל דבר שלא בא לעולם (ש"ך), אמנם י"א להקל שזה מח' (פ"ת).

(כד) להשלים דבריו - משום נדר (ש"ך).

(כה) ובפני הגבאי - שהוא זכה בו לצורך העניים, ואז אינו נדר אלא קנין (ש"ך).

(כו) ואסור לשנותו - וכאילו בא ליד הגבאי (ש"ך).

(ט) קב"המכה את חבירו או חרפו בענין שחייב לפי תקנת העיר ה' זהובים ואמר בפני הגבאי או בפני טובי העיר איני חפץ בקנס אלא יהיה לצדקה ואחר כך פייסו עד שמחל לו אין מחילתו כלום וזכו העניים בקנס:

(י) קב"נדר לצדקה באסמכתא כגון אם אעשה דבר פלוני אתן כך וכך לצדקה ועשאו חייב ליתן¹⁰¹:

(כז) לצדקה - וה"ה לשאר נדרים ושבועות, שאין בהם משום אסמכתא (ש"ך).

(כח) אם אעשה דבר פלוני - אמנם אם שכח מנדרו אינו חייב כמו כל נדרי שגגות (רע"א).

(כט) חייב ליתן - אמנם י"א שאם צירף לצדקה גם להדיוט לא חייב (ט"ז).

(ל) שם - ומ"מ יכול לשאול על נדרו אפילו שלא במקום דוחק (רע"א).

⁹⁹ עי' בזה ש"ך חו"מ סו סק"ב. ועי' לקמן סעיף הבא אם אמר בלשון עתיד או הוה, וצ"ע, נראה שבכל אופן הוה נדר ולא קנין עד כתיבה ומסירה.

¹⁰⁰ וכן דבר שלא בא לעולם, ועי' חו"מ סי' ריב סעיף ז: דין ההקדש ודין העניים ודין הנדרים אינו כדין הדיוט בקנייתו שאילו אמר אדם כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש לבדק הבית או יהיה אסור עלי או אתננו לצדקה אע"פ שאינו מתקדש לפי שאינו בעולם הרי זה חייב לקיים דבריו שנאמר ככל היוצא מפיו יעשה וכו' הגה ויש אומרים דלא קנו ההקדש ולא הצדקה כלום דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם וממילא דבריו בטלים אבל אם אמר כשתלד בהמתי או יוציא אילן זה פירות וכיוצא בזה אתננו להקדש או לעניים חייב לקיים דבריו מטעם נדר ודוקא אם הנודר קיים אבל אם כבר מת אינו כלום שהרי אינו כאן שיקיים נדרו.

¹⁰¹ עי' שו"ת ריב"א סימן רפא הובא בב"י שרמב"ם מקיל בדבר וצ"ע אם יש בזה נ"מ.

מאיר הדעה על הלכות צדקה

(יא) קל"א איש ואשה שקבלו עליהם חרם להתגרש והעמידו קנסות על ככה לצדקה ואח"כ נתפייסו שלא להתגרש יש מי שאומר שפטורים מהקנסות¹⁰² (קל"ב הוא הדין ששאר דברים כיוצא בזה):

(לב) שפטורים מהקנסות - שלא העמידו הקנסות אלא משום דלא יעכבו זה את זה וכיון שאין א' תובע את חברו אין לקהל זכות עליהם (ט"ז וש"ך), דמחילה כקבלה דמי (ש"ך).

(לג) בשאר דברים כיוצא בזה - כשמחלו זה לזה פטורים מהקנס (ש"ך).

(יב) קל"ג אמר ליתן לחבירו מתנה אם הוא עני הוי כנודר לצדקה ואסור לחזור בו:

(לד) אסור לחזור בו - וכן אסור ליתן לעני אחר, וי"ח (רע"א), כן אפשר היכי דאיכא טרחא דגופא לא אמרינן דהוי נדר אפילו לעני¹⁰³ (רע"א), אמנם אין כופין בדיינין (רע"א). ואם הוא לומד תורה, יש מח' אם יכול לחזור בו (פ"ת).

(יג) קל"ד האומר חפץ פלוני אני נותן¹⁰⁴ לצדקה בכך וכך והוא שוה יותר אינו יכול לחזור בו (דכל אמירה שיש בה רווחא לצדקה אמרי' זיה אמירתו לגובה כמסירתו להדין) אבל אם לא היה שוה יותר באותה שעה ואחר כך הוקר יכול לחזור בו כיון שלא משך ולא נתן הבסוף: הגה קל"ה חסד חסדו בלבו ליתן איזה דבר לצדקה חייב לקיים מחשבתו ואין כריך אמירה חלל לחסד אמר היו כופין אותו לקיים¹⁰⁵ וי"ח קל"ח לא הוליא צפוי אינו כלום, והעיקר כסדרא הראשונה ועיין בחושן המשפט סי' ר"ב:

(לז) יכול לחזור בו - כיון שאין הדיבור חל בשעתו מאחר שאין רווח להקדש כמו כן לא חל לאחר כך (ש"ך).

(לח) חשב בלבו - אם אמר הריני נותן צדקה, וחשב כמות מסוים, חייב לקיים מחשבתו, וכן אם נדר כסף לצדקה, וחשב על צדקה מסוים, אסור לשנותו, אפילו נתן לגבאי (פ"ת).

(ל"ו) כופין - היינו אם אמר שחשב, כופין (פ"ת).

סימן רנ"ט

(א) קל"ז האומר סלע זו לצדקה או שאומר הרי עלי סלע לצדקה והפרישו עד שלא בא ליד הגבאי יכול לשנותו בין ללוותו לעצמו בין להלוותו לחבירו ויפרע אחר תחתיו¹⁰⁶: הגה וכן אם הקדיש כלים יכול למכרם לפני ג' זקנים צדקה ונותן דמיהם לצדקה: משבא ליד גבאי אסור ללוותו בין הגבאי כדי לעשות לאחרים ליתן הרי גבאי מותר ללוותם ולפרעם: הגה קל"ח לאין הצדקה כהקדש ומותר ליהנות ממנה ואין נושאין ונותנין בצדקה העומדת לחלק לעניים כי אם כסף ככסף¹⁰⁷ וכיוצא בו שמה יצאו עניים ולא יהיה להם מעות לחלק אבל צדקה שאינה עומדת לחלק רק הקרן יהא קיים ויאכלו הפירות שרי וכן נוהגין:

(א) יכול לשנותו - בין הוא בין היורשים (רע"א). אם נדר שכל הרווחים מעסק מסוים ילך לת"ת ובנו לא למד אז, ואחר כך עבר עליו רוח טהרה, בנו זכו ברווחים, ואם חזר מללמוד הנדר חזר למקומו (פ"ת).

(ב) ליד גבאי - מותר לשנות לדבר מצוה¹⁰⁸ (ש"ך).

¹⁰² צ"ע אם מחלו אחרי זמן החיוב לתת לצדקה, שאם כן כבר נתחייב, וקשה.

¹⁰³ דין זה הוא במהרי"ק קל"ג ושם מדובר על א' שהבטיח לעשות מעשה עבור עני שלא בתמורת תשלום, ועל זה יש לצדד שאם יש בו טרחא דגופא אז הוא פטור מנדרו.
¹⁰⁴ היינו מוכר.

¹⁰⁵ אם אמר גבאי בעבור שנדר (בלשון עבר) צדקה, לא חל שאין נדר חל בלשון עבר (דובב משרים ח"א פ"א @ ושבת הלוי ח"ד קכה).

¹⁰⁶ צ"ע מה עם בל תאחר עי' לעיל רנ"ז סעיף ג.

¹⁰⁷ שעי' שות רדב"ז ח"ג ת"ד: אם הגבאי עשיר ורוצה לעשות הנאה להקדש ולקבל עליו שאם יקרה עניים ישלם מביתו אז מותר להלוות ברבית אפילו הצדקה העומדת לחלק לעניים עולם, אבל צדקה הקצובה לעניים העיר דין הדיוט יש להם שהרי יש להם בעלים ואסור להלוותם בריבית.

¹⁰⁸ עי' רנ"ב ש"ך סק"א שזה דווקא למצוה יותר גדולה, וכן משמע בסעיף ב'.

מאיר הדעה על הלכות צדקה

(א) כדי לעשות - היינו לכופף לאחרים שיאמר בפניהם שאין מעות בצדקה [אמנם כ"ז אם בטוח מאד שיכול לגבות מן הצבור] (ט"ז).

(ב) ^{קל"ט} צדקות שהתנדבו לצורך בית הכנסת או לצורך בית עלמין יכולין בני העיר לשנותם לצורך בית המדרש או ת"ת¹⁰⁹ אפילו אם הבעלים מעכבים אבל לא מתלמוד תורה לצורך בית הכנסת¹¹⁰: הגה ^{קמ"ד} דוקא דלאיכא למיחש שלא יהיה להם ספוק לתלמוד תורה אבל במקום שצני העיר מספקים לתלמוד תורה ואם יולאו אלו המעות לצורך ז"ה יתנו מעות אחרים לתלמוד תורה כשיתרכו מותר ^{קמ"א} ואפי' אם הוא במקום שאסור לשנות אם אינן צריכים לדבר שגורם כגון שהקדיש קרקע לצנות עליה בהמ"ד ואין יכולין לצנות מיד אין המתנדב יכול לחזור בו אלא יהיה עומד כך עד שיצנו עליה וכל זה במקום שאין מנהג ידוע צעיר אבל במקום שנוהגים שאדם משיב איזה דבר צבית הכנסת כגון ספר תורה או כלי כסף וכדומה וכשיראה חוזר ולוקחו וכשירד מנכסיו מוכרו לאחרים הולכים אחר המנהג לכל המקדיש אדעתא דמנהג הוא מקדיש ולב ז"ד מתנה על זה ובלבד שיהיה מנהג קבוע ומ"מ אם התנה המקדיש בפירוש שלא ישנו הקדשו ולא יהא כח צה פשיטא שאסור לשנותו וע"ל סי' כנ"ו סעיף ז':

(ד) יכולים בני העיר לשנותם - אפילו אם קרובי נותני הצדקה צועקים לא משגיחים בהם (ש"ך).

(ה) לצורך בית המדרש - שזה שינוי לעילוי שבית המדרש יותר קדוש מבית הכנסת (ש"ך).

(ו) או תלמוד תורה - והזמנה אינה כלום עד שיתנו אותו אל זה (ש"ך).

(ז) ולא מתלמוד תורה לצורך בית הכנסת - דמעלין בקודש ולא מורידין¹¹¹, אבל בדבר קבוע שגובים לא לצורך דבר מסוים יכול לשנות, אבל כאשר גובים לדבר מסוים לא (ט"ז).

(ג) ^{קמ"ב} ישראל שהתנדב נר או מנורה לביהכ"נ אם נשתקע שם בעליה מעליה שאינה נקראת על שמו יכולים הצבור לשנותה אפי' לדבר הרשות הגה ואפילו אם מוחה המתנדב ואם לא נשתקע שם בעליה מעליה אין יכולים לשנותו לדבר הרשות אבל לדבר מצוה יכולים לשנותו ואם היה המתנדב עובד כוכבים אסור לשנותה אפי' לדבר מצוה כל זמן שלא נשתקע שם בעליה מעליה¹¹² וכל זמן ששם בעליה חוקק על הכלים שנתן לא נשתקע שם בעליה¹¹³:

(ח) לשנותו - דוקא הצבור ולא הגבאי (ט"ז).

(ט) שם - ואפילו אם לא השתמשו לצורך מצוה, ואין התיר של הזמנה לאו מילתא (ש"ך).

(י) לדבר מצוה יכולים לשנותה - ויש מח' אם המצוה פחותה אם מותר (ש"ך).

(יא) שם - אם א' נדב ספריו לבית המקדש, ולא הגיע לשם מפני חשש גנבה, ונדחק הציבור לבנות מקוה ורוצים למכור הספרים אסור לשנות א' מפני שלא נשתקע שם בעליו, וגם שלא נתבטל הדבר מצוה שאנשים צריכים את הספרים ות"ת מצוה יותר ממקוה (פ"ת).

¹⁰⁹ עי' ט, ז, לקמן סק"ה שהיינו דוקא שנשתקע שם של המתנדבים.

¹¹⁰ עי' רנו סעיף ד' ברמ"א וש"ך וט"ז שם שאם גבו לדבר מסוים אסור לשנות שכבר זכו בהם המקבלים. לפי זה נראה לי שכל הדין של לשנות היא על הגבאי, ולא על העני, ולכן כל עני שיקבל צדקה לדבר מסוים יכול לעשות מה שירצה, חוץ ממקרה שהעני קיבלו על תנאי, וצ"ע אם זה שייך.

¹¹¹ וזה דין על הציבור שאפילו אם כולם מסכימים לא יכולים לשנות.

¹¹² עי' רמב"ם (מתנות עניים פ"ח ה"ז) במה דברים אמורים בשהיה המתנדב ישראל אבל אם היה עכו"ם אסור לשנותה אפילו לדבר מצוה עד שישתקע שם בעליה מעליה שמא יאמר העכו"ם הקדשתי דבר לבית הכנסת של יהודים ומכרוהו לעצמן.

¹¹³ עי' לעיל רמט סעיף יג. ועי' אג"מ או"ח ח"ג סי' כו, שאפשר להעביר את השם מהחפץ לפלאק על הקיר כל זמן שזה במקום מפורסם, ואם רוצים לחדש את הכלי, הנדיב יכול להוסיף כסף או לצרף לאחר שהשני גם יהיה כתוב עליו.

מאיר הדעה על הלכות צדקה

(יב) עכו"ם - שסתם גוי צועק שעשו שלא כהוגן ויש חילול השם בדבר, אבל ישראל מקשיב לדברי חכמים, ואפילו אם הישראל ר"ל צועק מ"מ אין בזה חילול השם (ט"ז, ש"ך).

(ד) קמ"ג עובד כוכבים שהתנדב מנורה או דבר אחר לבית הכנסת מקבלים ממנו והוא שיאמר בדעת ישראל הפרשתי אותה ואם לא אמר כן טעון גניזה (ועיין לעיל סי' רנ"ד):

(ג) טעון גניזה – שמא חשב לשם ע"ז או לשם קרבן (ט"ז).

(ה) קמ"ד מי שיש בידו מעות והוא מסופק אם הם של צדקה חייב ליתן אותם לצדקה: הגה קמ"ה אבל מי שהקדיש דבר בלשון שמסופקים בו ומת שאין לידע כוונתו נקראו היורקים מוחזקים וההקדש שצא להוליא מהם עליו הראיה וכל זמן שאינו מביא ראיה הנכסים בחזקת היורקים (ועיין בח"ה סי' ר"ן סעי' ג):

(ט) בלשון שמסופקים – במת מאחר שנדר בלשון ספק, ואם היה קיים היה מפרשו, אז הולכים לקולא, אבל בספק שאין דרך להכריעו זה לחומרא (ט"ז), וי"א שכל ספק צדקה הוה ספק ממון ולקולא (ש"ך), וי"א שיש לחלק בין ספק ממון ולספק איסור, ולחומרא (פ"ת) 114.

(ו) קמ"א אין לקהל לתבוע מסים וארנוניות ממועות צדקה 115: הגה קמ"א מי שמלא כס מלא מעות בתיבתו וכתוב עליו צדקה סמכי' אכתובה והרי הן צדקה 116, קמ"ב וכן אם אמר אחד לבניו מעות אלו צדקה הם אם נראה להם שעשה זה כמוסר דבריו (בלשון לוואה דבריו) קיימים ואם עשה זה שלא יקחו כלום או שלא יחזיקו אותו לעשיר אין בדבריו כלום (קס) וכן אם אמרו בחלום אלו המעות שהטמין אביך של צדקה הם אינו כלום לדברי חלומות לא מעלין ולא הגבאי עם הצדקה או הממונה עליה) אבל אם אמר להם כן אחר אם הם במקום שהיה יכול ליטול אלו המעות ליתנם לצדקה נאמן במגו שהיה נותנם לצדקה ואם לאו אינו נאמן קמ"ט השתמש בתיבה מעות הקדש וחולין זה אחר זה ומלא אחר כך מעות אזלין בתר בתרא ואם השתמש צבת אחת בתיבה אזלין בתר רובא ואם מלאן בגומא דאיכא למימר שהיו מונחים קס זמן ארוך ולא ראה אפילו בזה אחר זה אזלין בתר רובא 117:

(ט) סמכינן אכתובה – היינו כאשר ידוע שיש כס של צדקה, אבל אם אין ידוע כלל לא מוציאים ממוחזק (פ"ת).

(ט) בתיבה – אם שלח שליח להביא כסף מקופה של צדקה, ועירבב השליח הצדקה עם כספו הפרטי, אז המשלח נחשב כפושע, וחייב לברר כמה רגיל בחודש זה לכמה שנים באותו חודש, ולשלם ההכי גבוה, אפילו שהשליח פושע, ולא רוצה לשלם (פ"ת).

(ט) בחלום – אפילו אם רקידע על המעות מחמת החלום, עכ"ז אינו מחייב כלל (ש"ך).

114 צ"ע אם הפ"ת בשם החת"ס הוא בעצם הט, ז.

115 היינו רווח שיש לצדקות (ערוה"ש).

116 עי' שו"ע אורח חיים (קנג יט) יש מי שאומר שאם נמצא אחר מיתת אדם כתב כתוב שהקדיש כלים ואין עליו עדים ולא מסרו לקהל אפ"ה הוי הקדש:

117 וי"א שבכל אופן ספק מעות צדקה לחמורא וצריך לתתם לצדקה (נתיבות המשפט סי' כה דיני תפיסה סק"ב).

מאיר הדעה על הלכות צדקה

-
- א ב"ב י ע"א.
ב שבת קנא ע"ב.
ג שם.
ד תענית ט ע"א.
ה גיטין ז ע"ב.
ו ב"ב ז ע"ב, ורמב"ם מתנות עניים פ"ז ה"י.
ז ב"ב שם.
ח ב"ב ה ע"א.
ט שו"ת מהרי" מינץ סי' א'.
י ב"ק קיט ע"א, ורמב"ם מתנ"ע פ"ז הי"ב..
יא שו"ת הרא"ש כלל יג סימן יא.
יב מרדכי ב"ב תצה.
יג ב"ב ה ע"ב ורמב"ם מתנ"ע ז יא.
יד רמב"ם איסורי מזבח ז יא.
טו רמב"ם מתנ"ע ז ה, כתובות נ ע"א ירושלמי פאה פ"א ה"א.
טז כתובות נ ע"א.
יז כתובות סז ע"ב.
יח מהרי"ל ר"ה לז ע"ב.
יט ב"ב ט ע"א.
כ מתנות עניים פ"י ה"ד והלכה ה, ב"ב ט ע"ב. סמ"ג עשיין קסב.
כא ב"ב ט ע"א.
כב משנה תורה מתנ"ע פ"י ה"ז-יד.
כג ב"ב י ע"ב.
כד כתובות סז ע"ב.
כה שם.
כו שו"ת הרשב"א ה"א תקפ"א.
כז ב"ב י ע"א.
כח מהרי"ג קבג.
כט שם קכח ענף ג ד.
ל כתובות סז ע"ב.
לא כתובות סז ע"א.
לב ב"ב ט ע"א רא"ש שם לה.
לג פאה פ"ח מ"ז.
לד תוספתא פאה פ"ד ה"ח.
לה שו"ת הרשב"א ח"ג שפ.
לו ספר יראים קנו.
לז גיטין סא ע"א, מרדכי שם תסד.
לח ספרי ראה סג, מרדכי ב"ב תקנ.
לט שו"ת הרשב"א ח"ג רצב.
מ מרדכי ב"ב תפו.
מא שם תצג.
מב אבות פ"א מ"ה.
מג ב"ב ט ע"א.
מד כתובות סז ע"א.
מה רמב"ם מתנ"ע פ"ח היז-יה.
מו ב"ב ט ע"א.
מז ריטב"א בב"ב ח ע"א.

מאיר הדעה על הלכות צדקה

- מח מרדכי ב"ב תקב.
מט שו"ת הרא"ש כלל ו סי' א ב, ר' ירוחם ני"ט ח"א קסז ע"א.
נ ד"מ בשם תוספתא דנדה פ"ו ה"ז.
נא שו"ת הרא"ש כלל ו סי' א ב.
נב ב"ב ח ע"א.
נג רמב"ם מתנ"ע פ"ח הי"א.
נד שם ה"י
נה מהרי"ק ז.
נו גימין מה ע"א.
נז רא"ש שם אות מד.
נח גימין מה ע"א.
נט שם מו ע"ב.
ס שם לו ע"ב.
סא הוריות יג ע"א.
סב מרדכי כתובות רפח.
סג הוריות יג ע"א.
סד מרדכי ב"ק נמ.
סה מרדכי ב"מ שסז.
סו שו"ת מהר"י וייל סי' קמח קמט.
סז פאה פ"ח מ"ז.
סח שם משנה ט', מרדכי ב"ב סי' תק.
סט מרדכי שם תקא.
ע פאה שם.
עא כתובות סח ע"א.
עב רי"ף שם כט ע"ב.
עג פאה פ"ה ה"ד.
עד ר' ירוחם קלב ע"ג.
עה שקלים פרק ב משנה ה.
עו רמב"ם פיה"מ שם.
עז שו"ת הרשב"א ח"ד נה.
עח שו"ת הרא"ש לב ו.
עט מרדכי כתובות קעו בשם הראב"ה.
פ רמב"ם מתנ"ע ט יט.
פא כתובות סז ע"ב.
פב שם.
פג פסחים נג ע"ב.
פד מרדכי ב"ב תצז.
פה סנהדרין כו ע"ב.
פו ב"ב י ע"ב.
פז פסחים קיב ע"א.
פח ב"ב קי ע"א.
פט פאה פ"ה ה"ט.
צ ב"ב ח ע"ב.
צא ב"ב ח ע"ב.
צב שם.
צג ב"ב ח ע"א.
צד מהרי"ק שורש יז אות ג.
צה סמ"ק סי' רמח.
צו מגילה כז ע"א.
צז רש"י שם

מאיר הדעה על הלכות צדקה

- צח מרדכי מגילה תתכה
צט מרדכי ב"ב תצה.
ק ב"ב ח ע"ב.
קא ב"ב ט ע"א.
קב מהר"י ווייל קעג
קג ר"ה ו ע"א.
קד ר"ן ר"ה א ע"ב ד"ה וכתבו.
קה מרדכי ר"ה תשב.
קו רא"ש ר"ה פ"א סי' א'.
קז מור.
קח מרדכי ב"ב תרנז.
קט ירושלמי גימין פ"ג ה"ז.
קי מרדכי ב"ב תפט.
קיא שם תפח.
קיב שם תצנ.
קיג שם תקב.
קיד שם.
קטו מהרי"ק שורש ו' ענף ג' וד'.
קטז מרדכי ע"ז תשצט.
קיז שו"ת רמב"ן רסמ.
קיח אשר"י שם סי' יג.
קיט נדרים ז ע"א.
קכ רמב"ם מתנ"ע פ"ח ה"ג.
קכא מרדכי ב"ב תרנ"ט.
קכב ר"ה ו ע"א.
קכג שו"ת הרא"ש כלל יב אות ב.
קכד רי"ף ב"מ ג ע"ב.
קכה מרדכי ב"ב תקס"ה.
קכו תוס' ב"ק לו ע" ד"ה יד.
קכז שו"ת רא"ש כלל יג אות א.
קכח ב"ק לו ע"ב ורי"ף שם יח ע"ב.
קכט שו"ת הרא"ש כלל יג ס' ד.
קל ר' ירוחם נ"ט ח"א קסו ע"א.
קלא תרה"ד ח, ב סי' קעג.
קלב שם סי' שיא.
קלג מרדכי ב"ב תצה-תצט.
קלד הגהות אשר"י ב"ב פ"ח סי' לח.
קלה מרדכי ב"ב תצא.
קלו שו"ת הרא"ש כלל יג סי' א.
קלז ערכין ו ע"א.
קלח ערכין ו ע"ב.
קלט שו"ת הרא"ש כלל יג אות יד.
קמ שו"ת מהרי"ק קכח ענף ד.
קמא שו"ת מהר"ם מרונטברג כת"י אמסטרדם סי' רמ.
קמב ערכין ו ע"ב.
קמג רמב"ם מתנ"ע ח ה.
קמד הגהות מרדכי ב"ב תרנט.
קמה שו"ת הרשב"א ח"א תרנ"ו.
קמו מרדכי ב"ב תרס.
קמז מרדכי ב"ב תרנ"ה, ותרנ"ט.

מאיר הדעה על הלכות צדקה

קמח שם

קמט אור זרוע צדקה יט.